

OBSAH

Úvod	6
1. Rodina – pojmové vymedzenie	7
1.1 História rodiny	8
1.2 Vymedzenie rodiny z hľadiska interdisciplinárnych odborov	9
1.3 Typy a funkcie rodiny	10
2. Sociálna práca a sociálny pracovník	14
2.1 Vymedzenie pojmu	14
2.2 Historické aspekty sociálnej práce	15
2.3 Metódy a úlohy sociálnej práce	16
2.4 Osobnosť sociálneho pracovníka	26
3. Dysfunkčná a rómska rodina	30
3.1 Vymedzenie dysfunkčných rodín	30
3.2 Rómska rodina	33
3.3 Sociálne aspekty rómskych rodín	34
3.4 Pomoc sociálneho pracovníka rómskym rodinám	36
4. Empirická časť	41
4.1 Cieľ prieskumu	41
4.2 Charakteristika vzorky prieskumu	41
4.3 Metódy prieskumu	41
4.4 Priebeh prieskumu	42
4.5 Interpretácia výsledkov prieskumu a odporúčania pre prax	49
Záver	51
Zoznam použitej literatúry	52

ÚVOD

Každý človek je jedinečný, je to samostatná bytosť a v dospelosti osobnosť, ktorá na svet prichádza do milujúcej rodiny, no nie je to pravidlo. Poznáme rôzne typy rodín či už úplné, neúplné, alebo dysfunkčné a práve rodina je pre človeka najdôležitejšia inštitúcia. V láskavej rodine je o zdravý vývin dieťaťa dobre postarané, no nie každá rodina sa o svoje dieťa stará tak, akoby mala. Pri „problémových rodinách“ vstupujú do vzťahu medzi rodičom a dieťaťom, alebo medzi rodičmi navzájom rôzne sociálne inštitúcie, ktoré sa snažia čo najrýchlejšie a najlepšie riešiť vzniknutú situáciu.

Rodina či už v minulosti, súčasnosti, alebo do budúcnosti je inštitúciou bez ktorej by neexistoval život. V súčasnosti je situácia na Slovenku alarmujúca, pretože štatistiky uvádzajú, že polovica manželstiev sa rozvádza. Rozvod rodičov má vplyv na výchovu detí a zároveň sa mení aj ekonomická situácia v rozpadnutej rodine.

S podobnými problémami sa stretávajú aj rómske rodiny i keď nie je rozdiel medzi rómskou rodinou a rodinou nerómskou. Pri rómskych rodinách je najväčším problémom ich nezamestnanosť čo vplýva na život a výchovu detí v rodine. Krízové situácie, ktoré v rodinách vznikajú riešia sociálni pracovníci.

Nakoľko problematika rodín je stále aktuálnou témou cieľom bakalárskej práce je zistiť aké metódy pri svojej práci využívajú sociálni pracovníci Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny v Nitre pri práci s dysfunkčnou rómskou rodinou.

1. RODINA – pojmové vymedzenie

Rodina - ak nieto vysloví toto slovo, každý si predstaví tú svoju rodinu, predovšetkým mamu, otca, brata či sestru. Rodina je súčasťou človeka od kolísky až po hrob, je nositeľkou zvykov a tradícií, ktoré sa zachovávajú a odovzdávajú z pokolenia na pokolenie. Každý z nás sa narodil v nejakej rodine, či už v úplnej, neúplnej - kde chýba jeden z rodičov, alebo v dysfunkčnej.

Rodina má rôzne definície. Podľa Zákona o rodine č. 36/2005 Z.z. čl. 2 „Rodina založená manželstvom je základnou bunkou spoločnosti.“¹ Strieženec rodinu definuje ako najdôležitejšiu sociálnu skupinu, ktorá je ekonomickou a sociálnou bunkou spoločnosti s viacerými úlohami. Hlavnou úlohou je reprodukcia a výchova resp. socializácia potomstva.² Matoušek hovorí, že rodina existuje predovšetkým preto, aby sa ľudia mohli náležite starať o svoje deti. A okrem toho, že rodina je biologicky významná pre udržanie ľudstva, je základnou jednotkou každej spoločnosti. Je prvým záväzným modelom spoločnosti, s ktorým sa dieťa stretáva a predurčuje jeho osobný vývoj.³

Rodina ako pojem má v súčasnosti veľa definícií a každý autor má svoju vlastnú definíciu rodiny, no určite základom je, že rodina a jej fungovanie je základom každej spoločnosti a jej primárnou úlohou je výchova detí.

Rodina je významným a špecifickým činiteľom socializácie, dáva dieťaťu prvé a veľmi silné skúsenosti do ďalšieho života. Ukazuje dieťaťu ako sa máme správať jeden k druhému, ako spolupracovať a pomáhať si, ako reagovať, keď sa niečo nedarí. Dieťa sleduje názory, postoje a hodnoty matky a otca a tým sa učí, čo je úlohou muža a čo ženy. Rodina je tu základným modelom sociálnej interakcie a komunikácie v malej sociálnej skupine. Začleňuje dieťa do určitého spôsobu života, učí sa sociálnym požiadavkám a normám. Rodina a jej citové zázemie sú nezastupiteľné pre vývoj dieťaťa. Kladné a vrelé citové vzťahy v rodine uľahčujú vytvorenie kladného vzťahu k ľuďom všeobecne.⁴

Aj pre dospelého človeka je rodina ťažko nahraditeľnou inštitúciou. Mať stáleho partnera a deti patrí medzi popredné hodnoty ľudského života. Dospelý

¹ <http://www.vyvlastnenie.sk/predpisy/zakon-o-rodine/> 3.1.2010

² Strieženec Š.: Slovník sociálneho pracovníka. 1.vyd. Trnava, AD 1996. 186 s.

³ Matoušek O.: Rodina jako instituce a vztahová síť. 3.vyd. Praha, SLON 2003. 9 s.

⁴ Gillernová I.- Buriánek J.: Základy psychologie, sociologie. 3 vyd. Olomouc, FORTUNA 2001. 71 s.

človek o ne opiera pocit vlastnej hodnoty a zmysluplnosti svojej existencie a na nich závisí jeho psychická pohoda a zdravie.⁵

V priebehu svojho života prechádzame rôznymi životnými úlohami a pozíciami, ktoré sa vzťahujú k rodinnému životu. Najprv sme deťmi, súrodencami, manželmi, rodičmi, zaťmi, nevestami, starými rodičmi, svokrovcami a pod. Rodinné role, ktoré v istom období napĺňame sa menia a okrem toho máme i mnohé ďalšie pozície v zložitej sieti rodinných vzťahov.⁶

1.1 História rodiny

V mladšej dobe kamennej sa objavuje človek dnešného typu. Isté je, že tento človek žil v skupinách a že išlo o pokrvne spriaznené skupiny. Ľudia v tejto dobe sa živili lovom a zberom. Je predpoklad, že rozdelenie práce bolo podľa pohlavia, lov bol doménou mužov a ženy zbierali rôzne plodiny.⁷ Už v tejto dobe môžeme hovoriť o rodine, aj keď to ešte nebola rodina dnešného typu. V 8. a 7. storočí pred n. l. sa grécka spoločnosť delila podľa širokých rodov. Rod, genos, tvoril súbor rodín, ktorých muži odvodzovali svoj pôvod od spoločného predka, ktorého uctievali a používali jeho meno.⁸ Grécka spoločnosť mužov nútila k zakladaniu si rodín. Muži sa neženili z lásky, ale preto, aby zabezpečili mužského potomka, ktorý by udržoval rodinný kult. Postavenie žien v rodine bolo podradné ich úlohou bolo starať sa o chod domácnosti.⁹ V stredoveku je rodina inštitúciou, bez ktorej by jedinec existoval iba ťažko. Bez príslušnosti k feudálnemu pánovi a k rodine nemal nik v spoločnosti miesto. Stredovek bol obdobím súžitia širších rodín. Spolu s rodinou žijú aj učni a tovariši. Predpokladá sa, že v tomto období hlavne na dedinách boli všetci príbuzní, čo určovalo ich vzťahy a tiež posilňovalo ich vzájomnú solidaritu.¹⁰ Prelom 19. a 20. storočia je obdobím industrializácie a v tomto období začali v priemysle pracovať aj ženy. Industrializácia spustila väčšiu spoločenskú mobilitu.¹¹

⁵ Matoušek O.: Rodina jako instituce a vztahová síť. 3.vyd. Praha, SLON 2003. 10 s.

⁶ Gogová A. – Kročková Š. – Kurincová V.: Sociológia výchovy. 1.vyd. Nitra, Vysoká škola pedagogická Nitra 1995. 92 s.

⁷ Matoušek O.: Rodina jako instituce a vztahová síť. 3.vyd. Praha, SLON 2003. 23 s.

⁸ Matoušek O.: Rodina jako instituce a vztahová síť. 3.vyd. Praha, SLON 2003. 25 s.

⁹ Matoušek O.: Rodina jako instituce a vztahová síť. 3.vyd. Praha, SLON 2003. 26 s.

¹⁰ Matoušek O.: Rodina jako instituce a vztahová síť. 3.vyd. Praha, SLON 2003. 31 s.

¹¹ Matoušek O.: Rodina jako instituce a vztahová síť. 3.vyd. Praha, SLON 2003. 34 s.

Rodina tu začína nadobúdať inú podobu, už nielen muž je živiteľom rodiny, ale do pracovného procesu sa zapájajú aj ženy – matky, ktoré tiež peňažne prispievajú do príjmu domácnosti.

V súčasnosti sa mnoho vedcov a výskumných inštitúcií zaoberá problémom manželského a rodinného života, vychádzajú rôzne odborné práce a časopisy, organizujú sa národné i medzinárodné semináre a konferencie. V roku 1993 bolo v Bratislave založené Medzinárodné stredisko pre štúdium rodiny, ktoré mapuje a koordinuje aktivity v tomto smere. Úlohu skúmania rodiny prebrali psychológovia a sociológovia.¹²

1.2 Vymedzenie rodiny z hľadiska interdisciplinárnych odborov

Skúmaním rodiny sa zaoberajú aj rôzne vedné odbory, či už je to právo, medicína, sociológia, psychológia, pedagogika a rôzne iné. Každý vedný odbor skúma rodinu z vlastného pohľadu. Právo sa na rodinu zameriava v oblasti rodinného práva. Upravuje vzťahy medzi manželmi navzájom, rodičovské a príbuzenské vzťahy, ktoré sú založené na pokrvnom príbuzenstve, alebo osvojení a pod. Medicína skúma rodinu zo zdravotného hľadiska, alebo chorobnosti v rodine, starostlivosť o dieťa v rodine, sexuálne spolužitie muža a ženy, plánované rodičovstvo a pod. Sociológia sleduje demografickú stránku rodiny, otázky generačných vzťahov v rodine, rozvody, zaoberá sa tiež prevenciou sociálne patologických javov a pod. Psychológia má širokú škálu zamerania na rodinu, jedná sa hlavne o psychológiu sociálnu, poradenskú a psychológiu rodiny. Hľadá odpovede na rôzne stránky predmanželského, manželského a rodinného spolužitia. Veľmi úzky vzťah je medzi rodinou a pedagogikou. Predmetom pedagogiky je výchova a práve rodina predstavuje jeden zo základných výchovných činiteľov. V rodine prebieha výchova od narodenia až po obdobie pubertálne a adolescentné. Pedagogika teda skúma rodinu ako rozhodujúci výchovný činiteľ. Zaoberá sa aj vzťahom rodiny a školy a diagnostikovaním rodinného prostredia.¹³

¹² Gogová A. – Kročková Š. – Kurincová V.: Sociológia výchovy. 1. vyd. Nitra, Vysoká škola pedagogická Nitra 1995. 94 s.

¹³ Gogová A. – Kročková Š. – Kurincová V.: Sociológia výchovy. 1. vyd. Nitra, Vysoká škola pedagogická Nitra 1995. 95 s.

1.3 Typy a funkcie rodiny

Typy rodín

Rodinu ako takú môžeme deliť podľa rôznych typov, alebo rôznych kritérií. Delenie môže byť podľa vzťahov aké vládnu medzi manželmi /rodičmi/, podľa toho koľko členov tvorí rodinu, alebo ako si rodina plní jednotlivé funkcie rodiny.

Základnou typológiou rodín je delenie na úplné a neúplné rodiny.

1. Úplná rodina je taká v ktorej žijú obaja rodičia a najmenej jedno dieťa. Hovoríme o dvojgeneračnej rodine, kde žijú rodičia a deti. Podľa spolužitia členov môžeme ďalej rodinu deliť na :¹⁴

- harmonickú rodinu - tu sú uspokojované všetky potreby členov rodiny,
- konsolidovanú rodinu - tá uspokojuje všetky základné potreby a nie sú tu nezhody pri výchove detí,
- disharmonickú rodinu /narušenú, labilnú, rozvrátenú/ - v nej nastáva konflikt, vyskytuje sa napätá atmosféra, je tu cítiť nezáujem a kruté zaobchádzanie s deťmi i medzi partnermi,
- doplnenú rodinu - v nej po rozvode jeden z rodičov so svojimi deťmi vstúpi do nového manželstva, do ktorého nový partner prináša dieťa z prechádzajúceho manželstva resp. majú spoločné dieťa. Toto je najkomplikovanejší typ vzťahov, ktorý môže priniesť problémy typu „moje deti“, „naše deti“.

Matoušek takúto rodinu nazýva rekonštruovanou, tá sa skladá z jadra, obvykle matky, ktorá sa stará o svoje vlastné dieťa /deti/ a z ďalšieho dospelého, obvykle otca, ktorý má prípadne tiež svoje vlastné deti o ktoré sa nestará, ale sa s nimi stýka. Medzi ďalšie osoby, ktoré významne ovplyvňujú takto rekonštruovanú rodinu patrí bývalá manželova žena, prípadne i jej rodičia, i bývalý manžel ženy a tiež jeho rodičia. Žena, ktorá so svojimi vlastnými deťmi zakladá rekonštruovanú rodinu iba výnimočne dosiahne pocit, že jej nový manžel patrí iba do tejto novej rodiny. Muž, ktorý po rozvode zakladá novú rodinu nemusí byť celkom citovo odpútaný od rodiny v ktorej žil predtým. V rekonštruovanej rodine je potrebné zvládať strety záujmov oboch partnerov, mať ochotu ku kompromisom a toleranciu.¹⁵

¹⁴ Bakošová Z. – Lubelcová G. – Potočárová M. : Sociálna pedagogika. 1. vyd. Bratislava, SPN – Mladé letá, s.r.o., Bratislava 2005, 32 – 33 s.

¹⁵ Matoušek O.: Rodina jako instituce a vztahová síť. 3.vyd. Praha, SLON 2003. 138 s.

2. Neúplná rodina je definovaná ako taká, v ktorej žije jeden rodič s dieťaťom, alebo viacerými deťmi. Jeden z rodičov, najčastejšie to býva matka musí plniť funkciu za oboch rodičov. Požiadavky, ktoré sú kladené na jedného rodiča sú veľmi náročné. Vznik neúplnej rodiny môže byť v dôsledku :¹⁶

- úmrtia jedného z rodičov,
- rozvodu manželstva,
- odchodu jedného z partnerov /napr. väzenie, rozhodnutie nepokračovať v ďalšom súžití s rodinou/,
- rozhodnutie ženy zostať slobodnou matkou.

Úmrtím jedného z rodičov vzniká pre druhého rodiča nová a náročná životná situácia. Rodina vdovcov /vdov/ trpí stratou blízkeho partnera a tiež rodiča detí, takáto rodina je vždy poznačená bolesťou a smútkom. Je to často zároveň i strata ekonomického zabezpečovateľa rodiny a je potrebné vyrovnať sa s touto zmenenou situáciou, ako i zmierniť stratu rodiča svojim deťom. Deti v takejto rodine môžu byť častejšie vystavené väčšiemu množstvu povinností, no netreba zabúdať, že okrem povinností deti potrebujú hru, zábavu aj svojich rovesníkov. Práve preto by sa rodič nemal dopúšťať krajnosti vo výchove, ale nedostatok rodinného prostredia kompenzovať trpezlivosťou, porozumením a láskou. V neúplnej rodine slobodnej matky s dieťaťom je matka vystavená spoločenskému tlaku. Musí čeliť zvedavým otázkam a nevhodným poznámkam. Pokiaľ nie je určené otcovstvo, preberá na seba všetky rodičovské práva a povinnosti. Dieťa vychovávané iba matkou nikdy nezažije rolu otca a z tohto dôvodu si nemôže utvárať reálnu predstavu o druhom pohlaví.¹⁷ Slobodné matky môžu byť veľmi mladé, alebo druhú skupinu tvoria matky, ktoré sa rozhodli mať dieťa za slobodna okolo tridsiateho roku svojho veku. Pre prvú skupinu je charakteristické, že dievčatá prichádzajú do iného stavu neplánovane zanedbaním antikoncepcie a ich partnermi sú väčšinou krátke letné známosti. Druhú skupinu tvoria ženy, ktoré so svojim partnerom udržovali dlhodobý vzťah a vedome sa rozhodli mať dieťa. Keď sa dieťa narodí vzťah medzi partnermi sa pri oboch skupinách žien zhoršuje až sa stáva konfliktným.¹⁸

¹⁶ Bakošová Z. – Lubelcová G. – Potočárová M.: Sociálna pedagogika. 1. vyd. Bratislava, SPN 2005. 33 s.

¹⁷ Bakošová Z. – Lubelcová G. – Potočárová M.: Sociálna pedagogika. 1. vyd. Bratislava, SPN 2005. 33 - 34 s.

¹⁸ Matoušek O.: Rodina jako instituce a vztahová síť. 3.vyd. Praha, SLON 2003. 127 s.

Ďalším typom neúplnej rodiny je rodina rozvedených rodičov s dieťaťom, ktorá je poznačená životnou traumou - rozvodom. Príčiny rozvodu môžu byť rôzne: neschopnosť partnerov prekonať náročnú životnú prekážku, manželská nevera, alkoholizmus, podvod, rozdielnosť pováh, prílišná pracovná zaneprázdnenosť jedného z partnerov, neuspokojenie potrieb druhého partnera, násilie. Rozvod prináša so sebou nepriaznivé dôsledky pre všetkých členov rodiny: deti strácajú jedného z rodičov, partneri jeden druhého, jeden z partnerov stráca byt, nastávajú problémy s majtkovým vyrovnaním, vznikajú práva a povinnosti ohľadom starostlivosti a výchovy detí. V tejto novovzniknutej situácii je potrebné, aby obaja rodičia deťom vysvetlili, že ony nie sú príčinou rozpadu manželstva, a že aj keď prestávajú byť manželmi, naďalej ostávajú rodičmi.¹⁹ Matoušek hovorí, že každý rozvod má stránku ekonomickú, právnu a osobnú. Pre všetkých zúčastnených je rozvod záťaž na roky.²⁰

Na rozdiel od úplných rodín osamotený rodič môže byť častejšie ohrozený nezamestnanosťou, nedostatočným prístupom k primeranému bývaniu, sociálnou izoláciou, chudobou, alebo sociálnym vylúčením. Problém osamoteného rodiča je vážnym a často podceňovaným spoločenským problémom, ktorý sa v psychickej podobe, prípadne ekonomickej záťaže môže prenášať aj do ďalšej generácie.²¹

Funkcie rodiny

Funkcia - z lat. slova „functio“ znamená špecifická činnosť, výkon, ale aj úloha, povinnosť – je to charakteristická činnosť rodiny.²² Rodina je najmenšou spoločenskou jednotkou, ktorá plní nasledovné funkcie:²³

- 1. Biologicko - reprodukčná funkcia** je historicky najstaršia. Predstavuje dve zložky a to sú :
- uspokojovanie pohlavného pudu
 - biologická reprodukcia obyvateľstva

¹⁹ Bakošová Z. – Lubelcová G. – Potočárová M.: Sociálna pedagogika. 1. vyd. Bratislava, SPN 2005. 33 - 34 s.

²⁰ Matoušek O.: Rodina jako instituce a vztahová síť. 3.vyd. Praha, SLON 2003. 132 s.

²¹ Matoušek O. – Kodymová P. – Koláčková J.(eds.): Sociální práce v praxi. 1. vyd. Praha, Portál 2005. 44 s.

²² Gogová A. – Kročková Š. – Kurincová V.: Sociológia výchovy. 1. vyd. Nitra, Vysoká škola pedagogická Nitra 1995. 100 s.

²³ Bakošová Z.: Sociálna pedagogika. 1. vyd. Bratislava, Univerzita Komenského Bratislava 1994. 26 s.

2. **Ekonomická funkcia** - cieľom je udržať životaschopnosť rodiny. Ekonomická úroveň rodiny je závislá na priemernom príjme všetkých jej členov pričom je rozhodujúca spotreba rodiny.
3. **Socializačná funkcia** - úlohou rodiny je naučiť dieťa začleňovať sa do spoločenských vzťahov.
4. **Výchovná funkcia** vychádza zo spoločenských cieľov. Každá demokratická spoločnosť si kladie za cieľ vychovávať slobodného, humánneho, mravného, kultúrne a spoločensky vyspelého človeka, ktorý je schopný niesť zodpovednosť za svoje činy.

Základné ukazovatele funkcií rodiny podľa Matouška sú :²⁴

- kultúrna a hodnotová orientácia rodiny,
- nasýtenie základných potrieb jednotlivých členov rodiny /jedlo, oblečenie, teplo, bezpečie, hygiena, súkromie/,
- stav domácnosti z hľadiska potrieb členov domácnosti,
- funkčnosť rodičovského systému /kvalita vzťahu k deťom, v dimenziách akceptácie, disciplína, angažovanosť/, ohraničenie rodičovského systému voči deťom,
- hodnotenie vývinu detí /zvlášť s ohľadom na emocionalitu a sociálne vzťahy, u školopovinných detí je významný postoj k škole a študijným výsledkom/,
- funkčnosť manželského systému /emocionálna bilancia, existencia spoločných záujmov, dlhodobé konflikty a spôsob ich riešenia/,
- vzťahy členov rodiny k širšiemu príbuzenstvu,
- vzťahy k inštitúciám, ktoré sú významné pre rodinu /miestne úrady, zamestnávateľia rodičov, školy a pod./,
- iné významné sociálne väzby členov rodiny /susedia, priatelia, záujmové kluby a pod./,
- zamestnanie rodičov, ich perspektíva a spokojnosť,
- materiálne zdroje, ktoré má rodina k dispozícii a spôsob rozhodovania o nich,
- štýl komunikácie.

²⁴ Matoušek O.: Metody a řízení sociální práce. 1.vyd. Praha, Portál 2003. 193 s.

2. SOCIÁLNA PRÁCA A SOCIÁLNY PRACOVNÍK

2.1 Vymedzenie pojmu

Sociálna práca /social work/ je odborná činnosť, ktorá je zameraná na aktívne ovplyvňovanie a riešenie primárne sociálnych problémov jednotlivca, malej sociálnej skupiny, spoločenstva, lokality, alebo spoločnosti, takto definuje sociálnu prácu Š. Vašek.²⁵

Matoušek hovorí o sociálnej práci ako o umení, ktoré vyžaduje veľkú škálu zručností. Ide predovšetkým o porozumenie potrebám druhých a schopnosť pomáhať ľuďom tak, aby sa na našej pomoci nestali závislí, ale mali schopnosť pomáhať si aj vlastnými silami. No sociálna práca je zároveň aj vedou, lebo disponuje teóriami a ďalej vytvára nové teórie, ktoré vysvetľujú vznik a riešenie individuálnych, skupinových a komunitných problémov.²⁶

Strieženec považuje sociálnu prácu za konkrétnu prácu sociálneho pracovníka i jednotlivých sociálnych inštitúcií a zariadení pri realizácii sociálnej politiky na jednotlivých úrovniach a v rôznych oblastiach života ľudí a spoločnosti. Objektom sociálnej politiky je podľa neho praktická činnosť ľudí v priereze celého života človeka, v zákonnej regulácii, v pomoci a uľahčovaní hľadania a nachádzania miesta v živote. Sociálna práca pokrýva jedinca, skupinu, komunitu a celú spoločnosť.²⁷

Zákon č. 195/1998 Z.z. o sociálnej pomoci § 3 hovorí „sociálna práca je získavanie a spracúvanie informácií o príčinách vzniku alebo možného vzniku sociálnej núdze a o potrebe poskytovania sociálnej pomoci, voľba a uplatňovanie foriem sociálnej pomoci a sledovanie účinnosti ich pôsobenia.“²⁸

Tokárová sociálnu prácu vidí v jej komplexnosti, rôznorodosti a multidimenzionálnosti, ktorá je determinovaná rôznorodosťou a komplexnosťou sociálnych problémov jednotlivcov a skupín, ktoré sú predmetom práce sociálneho pracovníka a ďalších pomáhajúcich profesií.²⁹

²⁵ Vašek Š. a kolektív: Špeciálna pedagogika. 1.vyd. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1994. 206 s.

²⁶ Matoušek O. a kol.: Základy sociální práce. 1.vyd. Praha, Portál 2001. 192 s.

²⁷ Strieženec Š.: Slovník sociálního pracovníka. 1.vyd. Trnava, AD 1996. 8 s.

²⁸ http://www.radost.sk/zakony/plneverzie/pdf/195_98.pdf 24.1.2010

²⁹ Tokárová A. a kolektív: Sociálna práca. 1.vyd. Prešov, FF Prešovskej univerzity 2002. 71 s.

Všetci citovaní autori hovoria o sociálnej práci ako o pomoci. Jedná sa hlavne o pomoc finančnú no i morálnu. Žijeme v dobe, kedy je veľa ľudí bez práce, bez strechy nad hlavou i bez stravy. Medzi ľuďmi sú veľké sociálne rozdiely, ktoré môžeme denne vidieť aj na našich uliciach. Aj keď sa teraz môžeme mať dobre, nemusí to tak byť aj do budúcnosti, preto musíme mať súcit aj s tými sociálne slabšími, či už jedincami, alebo rodinami.

2.2 Historické aspekty sociálnej práce

Sociálna práca nadväzuje na činnosť filantropických a charitatívnych organizácií a tiež zanietých jednotlivcov. Postupne sa vyvíjala sociálna starostlivosť od rodinnej a rodovej vzájomnosti, cez pomoc chudobným, chorým a opusteným, až po komplexnú sústavu sociálnej starostlivosti a inštitúcií, ktoré zabezpečujú ľudské právo na existenciu, život, prácu a vzdelanie.³⁰

Sociálna práca ako samostatná profesionálna špecializácia vzniká v priemyselných krajinách západnej Európy a v USA až na konci 19. storočia. V tomto období sa v týchto krajinách šíрили socialistické idey, ktoré kritizovali vtedajší stav spoločnosti a začali vznikať štátne systémy sociálneho zabezpečenia. Na prelome 19. a 20. storočia začali niektoré politické strany a nevládne organizácie presadzovať zavedenie podpôr pre hendikepovaných. Tento trend sa rozšíril hlavne po druhej svetovej vojne. V Rakúsku boli zavedené penzie pre štátnych úradníkov už v období tereziánsko-jozefských reforiem. V Nemecku sa objavil prvý pokus o rozsiahle sociálne poistenie, tzv. Bismarckova reforma. Bolo to zavedenie sociálneho poistenia pre široké vrstvy zamestnancov pre prípad choroby, úrazu, invalidity a staroby. V Anglicku a tiež v USA vznikla v sedemdesiatych rokoch 19. storočia Spoločnosť charitnej organizácie, ktorá organizovala kontakt s chudobnými formou osobných návštev v domácnostiach. V druhej polovici 19. storočia vznikali cirkevné organizácie pre mládež /YMCA, YWCA/, v ktorých našli mladí ľudia príležitosť k mimoškolskému vzdelávaniu, športu a rekreácii. Už pred začiatkom 20. storočia neštátne charitatívne spoločnosti zamestnávali profesionálnych sociálnych pracovníkov, ktorí ľuďom a rodinám poskytovali finančnú a materiálnu pomoc, pomáhali pri vzdelávaní detí a pri hľadaní vhodného ubytovania. V tomto období sa

³⁰ Tokárová A. a kolektív: Sociálna práca. 1.vyd. Prešov, FF Prešovskej univerzity 2002. 80 s.

objavili prvé špecializované školy sociálnej práce v Amsterdame, New Yorku a v Londýne. Už pred prvou svetovou vojnou sa v sociálnej práci začína presadzovať skupinová a komunitná práca. V tom období pôsobí v Anglicku Octavia Hillová, ktorá je pokladaná za priekopníčku skupinovej a komunitnej práce. Zaoberá sa veľkomestskou chudobou a snaží sa podporovať výstavbu zdravých bytov, zakladá rôzne dielne, kluby a ihriská. V USA sociálna práca rieši problém prisťahovalectva. Na tomto poli sa angažuje Jane Addamsová, ktorá založila Hull House – stredisko pomoci prisťahovalcom.³¹

Európa a USA v posledných desaťročiach 20. storočia je z hľadiska sociálnych vecí nazývaná érou ľudských práv. V roku 1948 OSN prijala Všeobecnú deklaráciu ľudských práv. V sedemdesiatych rokoch nastáva boom dobrovoľníckych organizácií. V osemdesiatych rokoch sa rozširuje hnutie svojpomocných skupín. Toto hnutie prinieslo živú polemiku, nakoľko je nutné, aby bola sociálna práca profesionalizovaná. Pod vplyvom USA veľkými témami sociálnej práce sú ženské práva a feminizmus, etnické menšiny, detské práva i práva homosexuálne orientovaných ľudí. V Európe prebiehajú diskusie o sociálnych právach občanov a nutnosti ich zakotvenia v záväzných normách. V súčasnosti sa sociálna práca venuje problémom, ktoré sú spojené s chudobou, starobou, delikvenciou, s nezamestnanosťou, s mentálnym a telesným hendikepom, s chorobou, so zneužívaním detí a žien a s prostitúciou.³²

2.3 Metódy a úlohy sociálnej práce

Z vývojového hľadiska patrí sociálna práca k pomerne mladým vedným odborom. Na prelome 19. a 20. storočia sa začala formovať ako systém vedeckého poznania a v rokoch 1917 – 1940 sa definitívne presadila ako samostatný vedný odbor.³³ Metodika sociálnej práce ako ucelený súbor pracovných metód, alebo postupov nevznikla v oblasti sociálnej práce náhle, ale je výsledkom dlhoročného, systematického prispôsobovania pracovných postupov z oblasti humanitných vied potrebám sociálnej praxe na jednej strane a úsilia o rozvoj vlastných pracovných

³¹ Matoušek O. a kol.: Základy sociální práce. 1.vyd. Praha, Portál 2001. 98 - 101 s.

³² Matoušek O. a kol.: Základy sociální práce. 1.vyd. Praha, Portál 2001. 106 - 108 s.

³³ Levická J.: Teoretické aspekty sociálnej práce. 1.vyd. Trnava, Trnavská univerzita 2002. 23 s.

postupov na strane druhej.³⁴ Podobne ako iné vedné odbory aj sociálna práca používa určité metódy na dosiahnutie cieľa. Strieženec metódu sociálnej práce definuje ako spôsob dosiahnuť vopred stanovený cieľ prostredníctvom plánovanej, vedomej sociálnej činnosti v práci s jednotlivcom, skupinou, komunitou, inštitúciou a pod.³⁵

V súčasnosti existuje široká skupina metód, ktoré z hľadiska ich vnútorných charakteristík môžeme na základe určitých demarkačných hľadísk rozdeliť do nasledovných skupín :³⁶

1. Časové hľadisko

klasické metódy:

- sociálna práca s jednotlivcom, prípadová sociálna práca,
- sociálna práca so skupinou,
- sociálna práca s komunitou,

moderné metódy:

- sociálny management
- sociálne projektovanie,
- sociálne plánovanie.

V medzivojnovom období sa v metodike sociálnej práce hovorilo o troch základných druhoch metód sociálnej práce, no v prirodzenom vývoji vo vnútri sociálnej práce sa klasické metódy rozšírili o nové moderné metódy.

2. Demografické hľadisko

- sociálna práca s deťmi,
- sociálna práca s mládežou,
- sociálna práca s dospelou populáciou,
- sociálna práca s občanmi vyššieho veku.

V demografickom hľadisku je zahrnutých viacero faktorov ako sú napr. vek, pohlavie, sociálna práca so ženami, sociálna práca s mužmi, sociálna práca podľa príslušnosti k etniku, alebo u nás sociálna práca s Rómami a pod.

3. Statusové hľadisko

- sociálna práca so zamestnanými,

³⁴ Levická J.: Teoretické aspekty sociálnej práce. 1.vyd. Trnava, Trnavská univerzita 2002. 84 s.

³⁵ Strieženec Š.: Slovník sociálneho pracovníka. 1.vyd. Trnava, AD 1996. 114 s.

³⁶ Levická J.: Metódy sociálnej práce. 1.vyd. Trnava, Trnavská univerzita 2003. 19-20 s.

- sociálna práca s bezdomovcami,
- sociálna práca so spoločensky neprispôsobenými osobami,
- sociálna práca s migrantmi,
- sociálna práca s etnickými minoritami, atď.

Z hore uvedeného vyplýva, že tu ide tu o postavenie klienta v spoločnosti.

4. Podľa miesta výkonu

- sociálna práca terénna,
- sociálna práca inštitucionálna,
- sociálna práca komunitná,
- sociálna práca ambulantná.

5. Podľa druhu vykonávanej činnosti /aktivity/

- sociálne služby,
- sociálne poradenstvo,
- sociálna prevencia,
- sociálnoprávna ochrana,
- penitenciárna a postpenitenciárna starostlivosť,
- sociálna prevencia,
- supervízia,
- dávky,
- poistenie,
- atipresívne techniky,
- negociácia,
- mediácia,
- náhradná rodinná starostlivosť,
- posudzovanie potrieb,
- sprostredkovanie,
- sociálna terapia atď.,
- krízová intervencia,
- sociálna intervencia,
- multiperspektívna prípadová práca,
- streetwork,
- vzdelávanie profesionálov,

- sociálny výskum,
- sociálna diagnostika.

Bližšie si rozoberieme tri základné – klasické metódy sociálnej práce a to :

A. Sociálna práca s jednotlivcom

Je historicky najstaršou metódou. Tokárová rozlišuje niekoľko etáp sociálnej práce s jednotlivcom.³⁷

- 1. Etapa evidencie** – je etapou prvého kontaktu s klientom, kde sa hľadajú možnosti vzájomného dorozumenia. Je veľmi dôležitá pre sociálneho pracovníka, aby sa na nej dozvedel, kde klient vidí svoj problém. Je tu potrebné nájsť spoločný jazyk.
- 2. Etapa diagnostická** – tu sa hľadajú a zisťujú príčiny, v ktorých rolách klient zlyhal. Identifikujeme problém a hľadáme cesty, ako s týmto problémom budeme ďalej „pracovať“. Metódy, ktoré používa sociálny pracovník sú: sociálny rozhovor, anamnéza, analýza správ a posudkov odborníkov a z toho si utvára hypotézu.
- 3. Etapa navrhovania riešení** – riešenie problému je dobré stavať na pozitívnych vlastnostiach klienta. Sociálny pracovník a klient hľadajú možnosti kooperácie, dialógu a spoluvytvárania súladu.
- 4. Etapa intervencie /terapie/** - realizácia riešenia, patrí medzi najnáročnejšie etapy. Dôraz sa kladie na informovanie klienta o situácii a možnostiach, ako ich upraviť a o možných následkoch. Sociálny pracovník zisťuje užitočnosť stretnutí a dojednáva ďalšie.
- 5. Etapa zaznamenania, dokumentácie** – je to etapa overovania účinnosti našej činnosti. Dokumentácia je veľmi dôležitá pre prípadné ďalšie intervencie smerom ku klientovi a tiež pre prehľadnosť a aj pre možnosti porovnávania jednotlivých postupov.

Prípadová sociálna práca

Patrí medzi najstaršie a najviac rozpracované metódy sociálnej práce. Je založená na presvedčení, že cielenými krokmi a vhodným pôsobením na klienta je

³⁷ Tokárová A. a kolektív: Sociálna práca. 1.vyd. Prešov, FF Prešovskej univerzity 2002. 430-431 s.

možné objasniť, zmierniť a aj odstrániť sociálne „vykoľajenie“ človeka. Jej cieľom je zmena chybných životných postojov klienta.

Etapy prípadovej sociálnej práce:³⁸

- 1. Etapa sociálnej evidencie** – prvý kontakt sociálneho pracovníka a klienta je ovplyvnený prostredím, v ktorom vzťah vzniká a spôsobom, ako vznikne. Cieľom sociálnej evidencie je vytvorenie atmosféry dôvery.
- 2. Etapa diagnostická** – tu prebieha diagnostikovanie príčin problému a získavanie komplexných informácií o vzniku a priebehu problému klienta. Základnou metódou práce s klientom je rozhovor.
- 3. Etapa plánovania terapie** – v nej sociálny pracovník vypracuje sociálnu diagnózu a určí sociálny zásah. Ten môžeme charakterizovať ako spôsob terapie, čiže riešenie problému.
- 4. Etapa terapeutická** – etapa riešenia problému. Terapia prebieha na úrovni klient a sociálny pracovník, alebo v spolupráci s inými odborníkmi /napr. psychológ, sexuológ, psychoterapeut, poradca/. Táto situácia nastáva vtedy, ak nie je možné problém vyriešiť prostredníctvom takých sociálnych zásahov, ako sú napr. dávka sociálnej starostlivosti, vecná pomoc a iné.
- 5. Etapa ukončenia terapie** – je to moment kedy sa končí terapia, čiže problém bol vyriešený. Klient odchádza zo starostlivosti sociálneho pracovníka. Veľká časť klientov sa po čase vracia s novými problémami, preto sa odporúča udržiavať kontakt medzi klientom a sociálnym pracovníkom i naďalej.

B. Sociálna práca so skupinou

Pri práci so skupinou sa využívajú teoretické i praktické poznatky predovšetkým z klinickej psychológie, psychoterapie a reedukácie, pedagogickej psychológie, psychológie osobnosti, sociálnej psychiatrie, sociológie, sociálnej a resocializačnej pedagogiky. Pre rozlíšenie skupín existuje veľa spôsobov. Skupiny podľa kvality členov a ich referenčného rámca rozlišujeme takto:³⁹

³⁸ Tokárová A. a kolektív: Sociálna práca. 1.vyd. Prešov, FF Prešovskej univerzity 2002. 441 - 443 s.

³⁹ Tokárová A. a kolektív: Sociálna práca. 1.vyd. Prešov, FF Prešovskej univerzity 2002. 451 - 453 s.

1. Primárna skupina – je zložená z malého počtu ľudí, ktorých členovia sa stretávajú a ovplyvňujú bezprostredne tvárou v tvár. Takáto malá spoločenská skupina má týchto šesť znakov:

- tvoria ju tri, alebo viac osôb, ktoré majú spoločné ciele,
- členovia sú spojení trvalými záväzkami,
- členovia sa navzájom poznajú,
- komunikujú vždy tvárou v tvár,
- utvárajú spoločenské normy, ktoré sú záväzné pre správanie všetkých členov skupiny,
- predpokladom pre dosahovanie spoločných cieľov je dôležitá vzájomná závislosť sociálnych rol, ktoré podmieňujú organizáciu skupinového života, trvanie úloh a činnosti.

2. Sekundárna skupina – je početnejšia a spravidla kritérium vzájomného poznávania a interakcie nespĺňa.

3. Referenčná /vzťahová, funkčná/ skupina – združuje ľudí, ktorí sa s ňou identifikujú, čiže prijímajú jej postoje, vzorce správania a jej štandardnú komunikáciu. Sú to napr. kluby abstinujúcich alkoholikov, svojpomocné skupiny a iné.

4. Terapeutická skupina – od neterapeutických skupín sa líši predovšetkým svojou terapeutickou /liečebnou/ funkciou. Takúto funkciu môže spĺňať aj primárna skupina napr. rodina. Tieto skupiny sú zostavované predovšetkým k liečebným cieľom.

C. Sociálna práca s komunitou

Komunita je slovo, ktoré Strieženec definuje ako termín, ktorý sa používa v rôznych významoch /spoločnosť, sociálna organizácia, sociálny systém, náboženská organizácia – cirkev, sekta, dedina, mesto, kmeň, národ/. Mnohí autori sa zhodujú v tom, že v špecifickom územnom ohraničení komunity sa uskutočňuje najväčšia časť každodenných činností, v ktorej ľudia spolupracujú, aby naplnili svoj život, podieľajú sa na spoločnej kultúre atď.⁴⁰

⁴⁰ Strieženec Š.: Slovník sociálneho pracovníka. 1.vyd. Trnava, AD 1996. 97 s.

Komunita – tento sociálny útvar je charakterizovaný vonkajšími aj vnútornými znakmi na dvoch úrovniach:⁴¹

1. úroveň sociálnych väzieb medzi členmi v rámci vlastnej komunity,
2. úroveň sociálnych väzieb a špecifického postavenia komunity v rámci širšieho sociálneho prostredia.

Komunitu z hľadiska sociálnych väzieb jej členov delíme na sídelnú, alebo regionálnu, ktorou v rámci sídla môže byť ulica, dedina, mesto, alebo región a duchovnú komunitu, ktorou môže byť napr. profesionálna obec.⁴²

Sídelná /regionálna/ komunita má charakteristiky, ktorými sa odlišuje od širšieho sociálneho okolia. Obyvatelia v tejto komunite majú:⁴³

- charakteristické citové, intelektuálne a kultúrne vzťahy s ostatnými členmi komunity,
- konkrétne vzťahy k miestu bydliska,
- môže ich viazať spoločný osud, pozitívne aj negatívne životné situácie,
- sú v podobnej ekonomickej situácii a na konkrétnej spoločenskej úrovni,
- majú podobné a často zhodné etické normy a hodnoty.

Vnútorná štruktúra sídelnej komunity sa skladá z jednotlivých skupín, podskupín a samotných jedincov. Primárne skupiny – rodiny, priateľské, záujmové, pracovné a vzdelávacie skupiny plnia najvýraznejšie funkcie, prostredníctvom ktorých je realizovaná sociálna práca v komunite.

Duchovná komunita patrí medzi nové formy komunity, ktorých vznik je spojený s rozvojom modernej spoločnosti. Členovia tejto komunity sú ľudia duchovne spriaznení, udržiujú vzájomný kontakt, ktorý nie je podmienený osobným kontaktom /osobným stretávaním sa členov komunity/. Nemusia byť viazaní na jednu lokalitu, priestorovo vzdialení, intelektovo, kultúrne a spoločensky na jednej úrovni.⁴⁴

Komunita v dôsledku modernizačných procesov prechádzala rôznymi zmenami. Z toho aspektu rozlišujeme komunitu: tradičnú, historicky prechodnú, súčasnú a postmodernú.

⁴¹ Tokárová A. a kolektív: Sociálna práca. 1.vyd. Prešov, FF Prešovskej univerzity 2002. 465 s.

⁴² Tokárová A. a kolektív: Sociálna práca. 1.vyd. Prešov, FF Prešovskej univerzity 2002. 466 s.

⁴³ Tokárová A. a kolektív: Sociálna práca. 1.vyd. Prešov, FF Prešovskej univerzity 2002. 466 s.

⁴⁴ Tokárová A. a kolektív: Sociálna práca. 1.vyd. Prešov, FF Prešovskej univerzity 2002. 469 s.

- **Tradičná komunita** – v nej ľudstvo prežilo väčšinu svojich doterajších dejín, je charakterizovaná týmito znakmi:⁴⁵

- mala jednoznačne vymedzený priestor, a tým bola ľahko odlišiteľná od iných komunit,
- medzi príslušníkmi komunity boli mnohoraké príbuzenské vzťahy a rozvetvené rodiny mali veľký význam pre vnútornú štruktúru komunity,
- komunita bola schopná uspokojiť všetky potreby svojich členov, a to prevažne z vlastných zdrojov,
- komunita často vystupovala ako mocensky suverénny celok vo vzťahu k vlastným členom aj navonok,
- zo spoločenského života v komunite vyplývala určitá príbuznosť hodnotovej orientácie jej členov.

Rozvojom modernej spoločnosti sa postupne vytrácali jej charakteristické znaky a tým sa menil aj charakter komunity.

- **Historicky prechodná komunita** – je mocensky závislá, no hospodársky a sociálne sebestačná. Patria sem komunity, ktoré vznikli ešte pred urbanizáciou.

- **Súčasná komunita** – patria sem mestské, predmestské a dedinské lokality, ktoré nie sú sebestačné po žiadnej stránke, ale v rámci tejto komunity je ešte stále možné uspokojiť všetky potreby jednotlivcov aj celých domácností.

- **Postmoderná komunita** – tvoria ju ľudia, ktorí podobne zmýšľajú a sú duchovne spriaznení.

Komunitná sociálna práca postupne prechádza týmito etapami:⁴⁶

1. Etapa získavania informácií – prvé a základné informácie, ktoré definujú štruktúru komunity, získavajú sociálni pracovníci od inštitúcií a zariadení sociálnej starostlivosti, ktoré pôsobia dočasne, alebo trvalo v rámci komunity, napr. z oblasti zdravotníctva, školstva, polície a pod. Tieto informácie majú signalizačný charakter, ktorý evokuje potrebu bližšieho prieskumu.

⁴⁵ Tokárová A. a kolektív: Sociálna práca. 1.vyd. Prešov, FF Prešovskej univerzity 2002. 470 s.

⁴⁶ Tokárová A. a kolektív: Sociálna práca. 1.vyd. Prešov, FF Prešovskej univerzity 2002. 474-477 s.

- 2. Etapa kvalifikácie a kvantifikácie sociálneho problému** – podstatou je zistiť najzávažnejší a najaktuálnejší sociálny problém členov komunity. Analýzou príčin a dôsledkov sociálneho javu sa identifikujú tendencie vývoja sociálneho javu a hľadajú sa súvislosti medzi nimi. Potom sa definuje rozsah sociálneho problému a hľadá sa riešenie v rámci vlastnej komunity, no i mimo nej.
- 3. Etapa navrhovania projektov sociálnych opatrení** – jedná sa napr. o nápravné a terapeutické opatrenia. Rozsah a metódy ich realizácie sú konzultované a analyzované v komunite a tá ich môže modifikovať, prípadne si vybrať z viacerých alternatív.
- 4. Etapa realizácie sociálnych opatrení** – táto etapa je veľmi náročná pre všetkých členov komunity, sociálneho pracovníka i ostatných spolupracujúcich odborníkov. Sociálny pracovník koordinuje spoluprácu komunity a jej členov s realizátorom, ktorý sociálne opatrenia realizuje, prípadne spoluprácu zabezpečuje ako hlavný organizátor. Zisťuje aktuálny efekt sociálnych opatrení a navrhuje opatrenia na riešenie prípadných novovzniknutých problémov.
- 5. Etapa vyhodnotenia** – posudzuje sa efektívnosť realizovaného projektu pri riešení sociálneho problému v teréne. Vyhodnotenie sa realizuje:
 - a. z hľadiska zlepšenia sociálnej situácie v komunite,
 - b. z hľadiska vyššej úrovne sebastačnosti komunity pri svojpomocnom rozpoznávaní a následnom riešení sociálnych problémov,
 - c. z hľadiska efektívnosti vynaložených finančných prostriedkov.Na vyhodnotení sa podieľajú členovia komunity, sociálny pracovník, experti podieľajúci sa na spolupráci pri realizácii projektu, regionálny a rezortný štátny orgán /prípadne neštátne subjekty/, do pôsobnosti ktorého komunita spadá.
- 6. Etapa sociálnej rehabilitácie** – jej cieľom je odstrániť, alebo aspoň zmierniť následky sociálnych problémov aspoň do takej miery, aby bola zabezpečená spoločenská sebastačnosť daného subjektu.
- 7. Etapa sociálnej prevencie** – má za cieľ predchádzať vzniku dysfunkčných, príp. sociálno-patologických javov v oblasti existencie a harmonického vývoja

jednotlivca, skupiny, alebo komunity v širšom spoločenskom a fyzickom prostredí a ich vzájomných vzťahov.

Sociálna práca s komunitou je potrebná, ak vzniká:⁴⁷

1. patologická porucha v spoločnosti, ako napr.:
 - sociálna diskriminácia konkrétnej komunity,
 - znevýhodňovanie konkrétnej komunity,
 - vznik a návrat sociálno-patologických javov v konkrétnej komunite,
2. tendenčné, spoločensky žiaduce ovplyvňovanie kultúrnej, spoločenskej, politickej, hygienickej či inej úrovne komunity.

Úlohy sociálnej práce.

Základným poslaním každého z nás je život humanizovať, pomáhať vytvárať reálne dôstojné prostredie pre každý individuálny život, bez ohľadu na to, v akom stave sa jednotlivec, skupina nachádza a čo spôsobilo existujúci stav. Úlohy sociálnej práce podľa Strieženca spočívajú vo funkčnej závislosti riešenia „sociálnych problémov“. Tieto problémy sú určujúcim pojmom, ktoré vymedzujú a ohraničujú typológiu sociálnej práce.⁴⁸

Úlehla hovorí, že poslaním sociálnej práce je viesť dialóg medzi tým, čo chce spoločnosť vo svojich normách a tým, čo si praje klient.⁴⁹

Tokárová úlohy sociálnej práce rozdelila do štyroch celkov a to:⁵⁰

1. pomoc jedincom, skupinám, alebo komunitám pri rozvíjaní ich potenciálu k riešeniu sociálnych problémov, ako sú výchova, poradenstvo, socioterapia a služby,
2. podporovanie a posilňovanie samostatnosti sociálnych klientov v riešení sociálnych problémov /ich motivovanie a rozvoj potenciálu klientov/,
3. hľadanie a zavádzanie spravodlivých sociálnych stratégií, služieb a alternatívnych riešení k už existujúcim a fungujúcim socio-ekonomickým zdrojom,
4. poskytovanie informácií a zabezpečovanie kontaktov s inštitúciami, ktoré ponúkajú socio-ekonomické zdroje v súvislosti s riešením sociálnych problémov,

⁴⁷ Tokárová A. a kolektív: Sociálna práca. 1.vyd. Prešov, FF Prešovskej univerzity 2002. 478 s.

⁴⁸ Strieženec Š.: Úvod do sociálnej práce. 1.vyd. Trnava, AD 1999. 45 s.

⁴⁹ Úlehla I.: Umění pomáhat. 2.vyd. Praha, SLON 1999. 25 s.

⁵⁰ Tokárová A. a kolektív: Sociálna práca. 1.vyd. Prešov, FF Prešovskej univerzity 2002. 280 s.

ako sú materiálne zabezpečenie, poskytovanie informácií a ich obsah a kooperácia inštitúcií.

2.4 Osobnosť sociálneho pracovníka

Sociálna práca je odbor, ktorý sa zameriava na riešenie ľudských problémov. Pri riešení problémov je dôraz kladený na sociálne fungovanie klienta. Podpora klientovho sociálneho fungovania je úlohou pre sociálneho pracovníka.⁵¹

Sociálny pracovník je poradca, ktorý musí popri samozrejmej požiadavke kvalitnej odbornej prípravy a potrebných poradenských zručností disponovať predovšetkým:⁵²

- zrelou osobnosťou,
- morálnym statusom,
- schopnosťou empatie.

Strieženec hovorí o sociálnom pracovníkovi, že je to pracovník v sociálnej sfére s vyšším odborným, alebo vysokoškolským vzdelaním, ktorý sprostredkováva pomoc pri riešení problémov klienta. Spolupracuje s klientom, rieši sociálne problémy, aktívne sa podieľa na vytváraní preventívnej činnosti s vyhľadávaním ohrozených osôb a skupín, signalizuje sociálne problémy. Samostatne poskytuje vecné informácie, sprostredkováva styk so špecializovanými inštitúciami a odborníkmi. Jeho vedomosti vychádzajú z interdisciplinárneho poňatia sociálnej práce, z filozofického, psychologického, pedagogického, sociologického, etického, právneho, ekonomického a politického prístupu. Dokonale pozná miesto, úlohy a perspektívy sociálnej politiky a sociálnej práce a na profesionálnej úrovni zvláda komunikáciu s jednotlivcom, skupinou a komunitou. Potrebuje mať poznatky o konkrétnej spoločnosti, v ktorej sociálnu prácu vykonáva, musí ju poznať, rozumieť koncepcii vývoja spoločnosti, mať vlastný názor na vývojové trendy spoločnosti a rešpektovať konkrétnu situáciu v porovnaní s Európou a svetom. K jeho osobnostným vlastnostiam by mala patriť sociálna zrelosť, vlastná dôstojnosť, viera v človeka a presvedčenie o svojom povolání ako životnom poslaní.⁵³

⁵¹ Matoušek O.a kol.: Základy sociální práce. 1.vyd. Praha, Portál 2001. 192 s.

⁵² Levická J.: Metódy sociálnej práce. 1.vyd. Trnava, Trnavská univerzita 2003. 109 s.

⁵³ Strieženec Š.: Úvod do sociálnej práce. 1.vyd. Trnava. 204 s.

Levická sociálneho pracovníka definuje ako odborníka pracujúceho v oblasti praxe sociálnej práce. Jeho profesionálne pôsobenie má širokú škálu od asistenta sociálneho pracovníka, cez poradcu, terapeuta či riaditeľa, až po profesora sociálnej práce, alebo príslušného ministra.⁵⁴

Schopnosti, zručnosti, umenie vedieť sa rozhodnúť medzi niekoľkými možnými alternatívami a schopnosť predpokladať dôsledky svojich rozhodnutí to je sociálny pracovník podľa Tokárovej. Je to profesionál, ktorý pracuje v problémovom sociálnom poli, navyše v súčasnom období, ktoré je problematické legislatívne i ekonomicky, môže byť sociálny cit, dodržiavanie etiky, schopnosť empatie a aktívne počúvanie niekedy to jediné, čo môže poskytnúť.⁵⁵

Profesionálnou odbornosťou pracovníka je umenie byť prostredníkom medzi normami a klientom. Táto zručnosť znamená to, že sociálny pracovník musí pracovať sám na sebe, aby svoju odbornosť vytvoril, udržal a rozvíjal. Sociálny pracovník je vyslancom spoločnosti, ktorá ustanovila jeho funkciu. Má zvláštne poslanie venovať sa tým členom spoločnosti, ktorí si z hľadiska noriem vyžadujú pomoc.⁵⁶

Každý sociálny pracovník sa pohybuje v rámci práv a povinností, ktoré sú definované právnym systémom, zamestnávateľom a profesionálnymi štandardmi. Inštitucionálny rámec je veľmi dôležitý, lebo je tu zásah do života klientov a je potrebné, aby jeho právo zasahovať bolo legitímne. Klienti tiež odhaľujú detaily zo svojho života, preto sú dôležité pravidlá, ktoré aj im zaistia ochranu.⁵⁷

Osobnosť sociálneho pracovníka závisí od kvalitného vzdelania, rozhľadu, súhrnu jeho povahových čŕt, profesionálnych predpokladov a schopností komunikácie s klientom, inštitúciami a spoločenskými organizáciami.⁵⁸

Jednou zo základných vlastností sociálneho pracovníka je humánnosť, z čoho vyplýva, že musí mať záujem o ľudí, ich individuálne osudy a problémy a zároveň chce pomáhať.⁵⁹ Ďalšia požadovaná vlastnosť je schopnosť komunikovať a kooperovať. Komunikácia je nepretržitou interakciou medzi klientmi, kolegami

⁵⁴ Levická J.: Teoretické aspekty sociálnej práce. 1.vyd. Trnava, Trnavská univerzita 2002. 49 s.

⁵⁵ Tokárová A. a kolektív: Sociálna práca. 1.vyd. Prešov, FF Prešovskej univerzity 2002. 280 s.

⁵⁶ Úlehla I.: Umění pomáhat. 2.vyd. Praha, SLON 1999. 25 s.

⁵⁷ Matoušek O.a kol.: Metódy a řízení sociální práce. 1.vyd. Praha, Portál 2003. 44-45 s.

⁵⁸ Strieženec Š.: Úvod do sociálnej práce. 1.vyd. Trnava. AD 1999. 197 s.

⁵⁹ Levická J.: Teoretické aspekty sociálnej práce. 1.vyd. Trnava, Trnavská univerzita 2002. 52 s.

a inými odborníkmi. Počas komunikácie s klientom sa od sociálneho pracovníka očakáva, že bude disponovať :⁶⁰

- schopnosťou empatického prístupu,
- schopnosťou komunikovať v jazykovej rovine klienta, ktorá je daná vekom, vzdelaním, profesiou klienta a pod.,
- schopnosťou asertívneho správania,
- schopnosťou nezaujatého, objektívneho hodnotenia informácií a pod.

Kooperatívne správanie sociálneho pracovníka sa prejavuje nasledovne:

- chápe potrebu spolupráce v prospech klienta,
- nemá strach z konkurencie,
- disponuje schopnosťou pomáhať klientovi z úzadia a motivovať iných k pomoci jeho klientovi,
- má radosť z tímovej spolupráce atď.

Schopnosť inštrumentalizácie znamená využívať seba samého ako pracovný nástroj – inštrument. Svojimi schopnosťami, vedomosťami aj zručnosťami bude sociálny pracovník narábať tak, aby ich využil v prospech klienta. Ďalšie požiadavky sebainštrumentalizácie sociálneho pracovníka sú:⁶¹

- schopnosť prejaviť pochopenie, motivovať, povzbudiť či pochváliť nielen osoby cudzie, ale aj osoby jemu vyslovene nesympatické,
- schopnosť tolerancie aj voči činom, ktoré by sám nikdy neakceptoval.

Iniciatívnosť a dynamičnosť sú ďalšie vlastnosti, ktoré umožňujú sociálnemu pracovníkovi odhaľovať nové možnosti riešenia klientových problémov.

Tiež zásadovosť a morálna integrita sú založené na predpoklade, že sociálny pracovník akceptuje všeobecné zásady, ktoré sú kladené na túto profesiu ako sú napr.: zásada rovnosti klientov, poskytovania včasnej pomoci, sociálnej solidarity, požiadavka diskretnosti a ďalšie. Zásadná požiadavka, ktorá je kladená na sociálneho pracovníka je jeho morálna bezúhonnosť.

Úlohy, ktoré sociálny pracovník plní sú:⁶²

- prevencia sociálnych problémov, aktívne vyhľadáva ohrozené osoby a skupiny, tam, kde je signalizácia problému, ponúka alternatívne riešenie a programy,

⁶⁰ Levická J.: Teoretické aspekty sociálnej práce. 1.vyd. Trnava, Trnavská univerzita 2002. 53 s.

⁶¹ Levická J.: Teoretické aspekty sociálnej práce. 1.vyd. Trnava, Trnavská univerzita 2002. 54-55 s.

⁶² Vašek Š. a kolektív: Špeciálna pedagogika. 1.vyd. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1994. 206-207 s.

- konkrétna pomoc – poskytuje informácie, stýka sa so špecializovanými inštitúciami a odborníkmi,
- poskytuje psychosociálnu pomoc – dlhodobú i krátkodobú,
- zaoberá sa sociálnou politikou, vedou, výskumom, výučbou a osvetou.

Sociálny pracovník má široké uplatnenie v sociálnych zložkách štátnej správy, ústavoch sociálnej starostlivosti, úradoch práce, psychologickom poradenstve, v centrách penitenciárnej starostlivosti, v zdravotníctve, školských zariadeniach, v charitatívnych, cirkevných, svojpomocných, súkromných a iných sociálnych službách.

3. DYSFUNKČNÁ A RÓMSKA RODINA

3.1 Vymedzenie dysfunkčných rodín

Poznáme rodiny v ktorých žijú obaja rodičia, no rodičovskú úlohu si plní iba jeden z nich a druhý iba čiastočne, alebo vôbec, vtedy hovoríme o dysfunkčnej rodine.

Dysfunkcia je definovaná ako štrukturálne narušenie činnosti organizmu ako celku, alebo jeho relatívne izolovaných systémov a to v tom zmysle, že jeden, alebo viacero jeho subsystémov dosahuje trvale výrazne nižšiu úroveň výkonnosti ako ostatné, čím sa narúša činnosť systému ako celku.⁶³ Medzi dysfunkčné rodiny môžeme zaradiť aj rodiny v ktorých je dieťa, no môže to byť i dospelý, nejako hendikepovaný. Medzi takéto rodiny patrí napr. rodina so zanedbávaným, týraným alebo zneužívaným dieťaťom, rodina v ktorej je nejaký člen postihnutý telesnou, alebo duševnou chorobou, rodina mladistvého delikventa, rodina s členom, ktorý je závislý na drogách, alebo je patologický hráč.

Týrané dieťa je také, ktoré je neprimerane fyzicky trestané, často je ustrašenejšie a agresívnejšie ako jeho rovesníci, ale stále s nimi drží krok vo vývoji a v rozumových schopnostiach. O zanedbávanom dieťati hovoríme, akoby pre svojich rodičov neexistovalo, je v horšej situácii, často je málo živé, býva častejšie choré, prejavuje malý záujem o svoje okolie, horšie nadväzuje kontakty s cudzími ľuďmi a horšie sa sústreďí. Rodiny so zanedbávajúcimi, alebo týrajúcimi deťmi majú často spoločné rysy, pri oboch typoch je to necitlivosť k potrebám dieťaťa. Táto necitlivosť býva často spojená s osobnosťou rodičov, ktorí sa snažia usmerňovať deti kritikou, špatne ovládajú svoje agresívne impulzy, v rodine prevláda odmietanie a trestanie, a to i medzi dospelými členmi rodiny.⁶⁴

V posledných rokoch sa objavil aj nový pojem emočného zneužívania dieťaťa ide tu o trvalo nepriateľský postoj rodiča k dieťaťu, alebo totálny emočný chlad, ktorý napína citové potreby dospelého, no neberie do úvahy potreby dieťaťa. Ďalším prípadom zneužívania dieťaťa v rodine je sexuálne zneužívanie, no toto sa môže odohrať i mimo rodiny. Otcovia, ktorí zneužívajú svoje dcéry, bývajú často

⁶³ Vašek Š. a kolektív: Špeciálna pedagogika. 1.vyd. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1994. 54 s.

⁶⁴ Matoušek O.: Rodina jako instituce a vztahová síť. 3.vyd. Praha, SLON 2003. 111 s.

intelektovo podpriemerní, sú pod vplyvom alkoholu, alebo užívajú iné drogy. V posledných rokoch sa množia prípady i sexuálneho zneužívania syna matkou, takéto matky sú citovo neuspokojené, často rozvedené a netrúfajú si nadviazať vzťah k novému mužovi.⁶⁵

V rodinách sú často týrané nielen deti, ale aj ženy. Muž svoje násilné správanie voči žene prejavuje fyzickým strkaním, údermi rukou, kopancami a môže to prerásť až po útok strelnou zbraňou. Toto násilie je často kombinované i s psychickým deptaním /žiarlivými výstupmi, kritikou zovňajšku ženy, kritikou, ako sa stará o deti a domácnosť/, no môže ísť aj o sexuálne zneužívanie vynucovaním si pohlavného styku násilným spôsobom.

Ďalšou formou zneužívania, alebo týrania v rodine môže byť, že dospelí členovia rodiny sú zneužívaní, alebo dokonca týraní svojimi dospelými deťmi, alebo dospelými deťmi. Deti sa obracajú na svojich rodičov s neprimeranými požiadavkami, ktoré si vymáhajú násilím, alebo pod jeho hrozbou či verejnou škandalizáciou rodičov.⁶⁶

Medzi ďalšie dysfunkčné rodiny môžeme zaradiť i také, ktoré majú medzi sebou člena s určitým postihnutím, a to môže byť mentálna retardácia dieťaťa a telesné postihnutie dieťaťa, alebo dospelého.

Keď hovoríme o mentálnej retardácii dieťaťa, musíme sem zahrnúť poruchy, ktoré sú vyvolané rôznymi príčinami a tie spôsobujú spomalenie duševného vývoja dieťaťa, čo má za následok znemožnenie vzdelávania bežného typu, sociálny hendikep a v extrémnych prípadoch sa dieťa stáva nevzdelaným a nie je schopné sociálnej sebestačnosti. Mentálna retardácia sa prejavuje typickými telesnými znakmi /napr. Morbus Down – mongolismus/, alebo oneskoreným pohybovým vývojom dieťaťa už v prvých mesiacoch po narodení. Zistením mentálnej retardácie u dieťaťa je rodina často šokovaná. Ak je dieťa vychovávané v rodine, vyžaduje si veľa pozornosti, čo má vplyv aj na zdravých súrodencov. Rodina, v ktorej je dieťa s mentálnou retardáciou, alebo nejako telesne postihnuté sa často uzatvára pred ostatným svetom a môže sa stať „ostrovom nešťastia“.

Telesné postihnutie dospelého má tiež veľký vplyv na rodinu a vzťahy v nej. Postihnutie je obvykle spôsobené následkom úrazu, alebo choroby. Ak má postihnutý vlastnú rodinu, vo väčšine prípadov nastáva manželská kríza, ktorá

⁶⁵ Matoušek O.: Rodina jako instituce a vztahová síť. 3.vyd. Praha, SLON 2003. 113 s.

⁶⁶ Matoušek O.: Rodina jako instituce a vztahová síť. 3.vyd. Praha, SLON 2003. 115 s.

v niektorých prípadoch vedie k rozvodu, no v iných k posilneniu vzťahu medzi manželmi.⁶⁷

V posledných rokoch stúpa nárast rodín, v ktorých vyrastá mladistvý delikvent. V neúplných a v sociálne slabších rodinách je častejší výskyt mladistvých delikventov, i keď v posledných desaťročiach výskumníci zisťujú nárast delikventov z dobre situovaných a na prvý pohľad funkčných rodín. Pod fasádou harmónie sa často v týchto rodinách skrývajú vážne vnútorné konflikty. Vo všeobecnosti platí, že väčšina rodín mladistvých delikventov je menej súdržná a atmosféra v týchto rodinách je konfliktnejšia.⁶⁸

Medzi ďalšie dysfunkčné rodiny patria také, v ktorých je závislosť jedného, alebo oboch rodičov na alkohole. Ak v rodine pije žena, je tým rodina a jej partnerský vzťah viac ohrozený, ako keby v rodine pil muž. Manžel ženy, ktorá pije, sa obvykle pokúsi prevziať starostlivosť o rodinu na seba a časť starostlivosti posunie iným ženám v rodine, niekedy sú to i jeho nedospelé dcéry. Jeho trpezlivosť s manželkiným pitím ho však rýchlo vyčerpáva a zvyšuje sa pravdepodobnosť, že požiada o rozvod. Niektorí muži sa nerozvedú, no domov navštevujú čo najmenej a často sa plne angažujú v práci, alebo mimomanželskom vzťahu. Iní muži vyvíjajú značný tlak na ženu, aby ju donútili k liečeniu. Manželky na mužovo pitie reagujú menej radikálne. Jeho závislosť sa snažia skrývať pred verejnosťou, pred deťmi, platia jeho dlhy a ospravedlňujú jeho prehrešky. Iné reagujú na jeho pitie agresivitou, výčitkami a niekedy i bitím. Existujú však aj páry, v ktorých pijú obaja partneri, čím sú najviac postihnuté deti a domácnosť. Ak v širšej rodine nie je niekto, kto by deťom nahradil rodičov, prípadne ak najstaršie dieťa nie je schopné plniť rodičovskú úlohu voči mladším súrodencom, začnú sa rodinou zaoberať orgány štátu.⁶⁹

Tzv. patologické hráčstvo má tiež veľký vplyv na vzťahy v rodine. V prvej fáze je hráč unavený, nevyspatý, máva opuchnuté oči, niekedy má kašeľ a môže začať chudnúť. O peniazoch nehovorí, až za nejakú dobu sa zrúti a odhalí pred rodinou svoju zadlženosť. Často pridá informáciu, že je vydieraný veriteľmi, ktorí sa mu vyhrážajú zmrzačením, alebo zabitím. Vo väčšine prípadov sa rodina zmobilizuje, zoženie peniaze, no on vráti iba časť a so zvyškom znova hrá. Tento cyklus sa môže niekoľkokrát zopakovať, kým hráč nevyčerpá všetky rodinné zdroje

⁶⁷ Matoušek O.: Rodina jako instituce a vztahová síť. 3.vyd. Praha, SLON 2003. 123 - 124 s.

⁶⁸ Matoušek O.: Rodina jako instituce a vztahová síť. 3.vyd. Praha, SLON 2003. 127 s.

⁶⁹ Matoušek O.: Rodina jako instituce a vztahová síť. 3.vyd. Praha, SLON 2003. 129 - 130 s.

a tým rodinu finančne zruinuje. Až potom on, alebo niekto z rodiny začne uvažovať o potrebe liečenia.⁷⁰

Pri všetkých typoch dysfunkčných rodín je veľmi dôležitá práca sociálneho pracovníka, jeho odbornosť a profesionalita. To isté platí i pre sociálnych pracovníkov, ktorí pracujú s rómskymi rodinami, ktorým je venovaná nasledujúca kapitola.

3.2 Rómska rodina

Rómovia /všeobecne bežnejšie je synonymum Cigáni/ - je to súhrnné označenie viacerých etnických, kultúrne a jazykovo príbuzných skupín spoločného pôvodu, ktoré existujú vo forme diaspor takmer po celom svete. Predkovia Rómov žili v Prednej Indii, kde tvorili pastierske a kočovné kmene. Približne od 8.storočia n.l. po dlhým obdobiach sucha, neúrody a hladomoru začali postupne odchádzať na sever, severozápad a západ.

V 12. – 15. storočí prišli údolím Dunaja do strednej Európy a začali sa usádzať pod karpatským oblúkom. Časť z nich si vytvárala osady a žila tradičným kočovným životom.⁷¹

Rómska rodina má inú štruktúru ako nerómska. Je viacgeneračná a väzby v nej sú veľmi silné. Hlavou rodiny je otec, ale ťarcha vedenia domácnosti spočíva na matke. Poriadok v rodine podmieňuje rešpekt voči otcovi. Spolu žijú nevesty, zaťovia a aj starí rodičia a je tu istá deľba práce. Ženy varia a starajú sa o deti, no často zabezpečujú aj hmotnú stránku rodiny. Deti navštevujú školu do dvanásteho roku. V týchto rodinách sú veľmi silné príbuzenské putá a je to pozostatok z pravlasti, kde na základoch veľkých rodín vznikali kasty. Veľká rodina znamená aj bezpečné útočisko, kde sú si všetci rovní, úplne slobodní, všetko je spoločné, nikto nerozkazuje, mladí dodržiavajú úctu voči starým, ktorá im patrí.⁷²

Matoušek hovorí, že tradičná rómska rodina je výrazne patriarchálna. Príanie rodičov je mať radšej synov, ako dcéry. Najvyššou hodnotou pre rómsku ženu je mať

⁷⁰ Matoušek O.: Rodina jako instituce a vztahová síť. 3.vyd. Praha, SLON 2003. 131 s.

⁷¹ Vašek Š. a kolektív: Špeciálna pedagogika. 1.vyd. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1994. 201 s.

⁷² Karsai E.: Rómska rodina, jej začlenenie do spoločnosti a úloha rómskych matiek pre uchovanie materinského jazyka. In: Empirické poznatky z edukácie rómskych detí. Vplyv rodiny a rola matky vo výchove a vzdelávaní rómskych detí. E. Tučná. UKF, Spišská Nová Ves 2003, 189 s.

dieťa aj v očiach muža má žena vyššiu hodnotu, ak má deti. Ženy rodia deti hneď ako sú pohlavne zrelé niekedy už hneď v trinástich rokoch.⁷³

Rómovia majú dodnes charakteristické tieto typy rodín:⁷⁴

- 1. Rímska patriarchálna rodina** – je rozšírenou rodinou, ktorá vznikla pričleňovaním manželských rodín súrodencov jedného pohlavia napr. jeden, alebo viac ženatých synov žije so svojou /svojimi/ manželkou /manželkami/ s otcom, ktorý má poručníctvo nad synom. Rómskym zvykom je, že nevesty prichádzali do rodín ženíchov. V súčasnosti je to tak, že novomanželia idú do tej rodiny, kde sú lepšie podmienky pre ich spolužitie.
- 2. Generačná rodina** – je rozšírená rodina, ktorá vzniká pričleňovaním rodičov rôznych generácií. Je typickejšia pre Rómov ako pre ne-Rómov.
- 3. Veľká, alebo spojená rodina** – stretávame sa s ňou u Rómov iba zriedkavo, je rozšírenou rodinou, v ktorej spolu žijú ženatí synovia s ich rodinami.

Rodiny môžeme deliť aj podľa ich sídla na :

- matriolokálna – podľa sídla matky,
- patriolokálna – podľa sídla otca,
- avunkolokálna – podľa sídla strýka,
- duolokálna – podľa sídla matky aj otca,
- neolokálna – sídlo manželstva je nezávislé na rodičoch obidvoch manželov.

Najtypickejšou rodinou pre Rómov, ktorí žijú segregovane je niekoľkogeneračná rodina, v ktorej žijú rodičia, starí rodičia, prastarí rodičia, deti, vnuci, pravnuci, bratanci, sesternice, tety, strýkovia a ďalší príbuzní, ktorí prejavujú vysoký stupeň súdržnosti.

3.3 Sociálne aspekty rómskych rodín

Rómske rodiny často bývajú v segregovaných osadách, čo spôsobuje ich vylúčenie na okraj spoločnosti, tým majú ťažší prístup k vzdelaniu a práci.

Veľká väčšina Rómov má najnižšie vzdelanie, vykonávajú menej kvalifikované práce, majú najnižší príjem, najhoršie byty a často žijú pod hranicou životného minima. Je u nich väčšia chorobnosť a úmrtnosť vo všetkých vekových

⁷³ Matoušek O.: Rodina jako instituce a vztahová síť. 3.vyd. Praha, SLON 2003. 142 s.

⁷⁴ Poláková E. & kolektív riešiteľov.: Postavenie a rola Rómskej ženy v spoločnosti II. Štúdie. 1.vyd. Trnava, Fakulta masmediálnej komunikácie UCM 2005. 25-26 s.

kategóriách ako u nerómskej populácie. Ich deti majú viac zdravotných aj zmyslových porúch ako deti nerómske. Rómske deti často navštevujú zvláštne školy, lebo nevyhovujú nárokom základnej školy a to často bez podrobnejšieho skúmania.⁷⁵

V škole sú deti neisté a nepozorné, sú na nich kladené vyššie požiadavky ako v domácom prostredí. Vývoj rómskeho a nerómskeho dieťaťa je veľmi odlišný. Rómske dieťa sa najistejšie cíti v matkinom náručí, je zvyknuté na ľudské teplo a jeho väzba na matku je po celý život jednou z najsilnejších. Matka je s ním celý deň doma, učí ho hovoriť a stará sa o neho. Medzi dvanástym a trinástym rokom veku sa pre nich škola stáva nepotrebnou príťažou. Pretrvávajúci rad neúspechov v škole vedie k ukončeniu ďalšieho vzdelávania.⁷⁶

Tým, že Rómovia majú často iba základné vzdelanie veľká väčšina z nich patrí z hľadiska socioprofesionálneho statusu do kategórie nekvalifikovaných robotníkov. Ich nedostatočné vzdelanie potom pre nich spôsobuje uzatváranie pracovného trhu. Veľká časť Rómskej populácie pracovala v hospodárskych odvetviach, no nakoľko v poslednej dobe sa znížila zamestnanosť a tým klesol dopyt po lacnej pracovnej sile, rómski uchádzači o prácu stoja na konci radu medzi uchádzačmi o prácu na trhu práce. Rómska menšina patrí medzi najrizikovejšie sociálne skupiny ohrozené nezamestnanosťou. S nezamestnanosťou, najmä dlhodobou a trvalou, ktorá je medzi rómskym obyvateľstvom rozšírená, súvisí stav chudoby.⁷⁷

Chudoba je stav, ktorý charakterizuje nedostatok základných životných potrieb a prístupov k službám. Jedinec, rodina, alebo sociálna skupina nemôže z vlastných prostriedkov uspokojovať najnutnejšie životné potreby. Preto je tu potrebná pomoc od iných sociálnych útvarov, ako sú štát, obec, charita, tretí sektor a iné. Chudoba môže byť:⁷⁸

- zavinená,
- nezavinená,
- individuálna,
- celého sociálneho celku,

⁷⁵ Matoušek O.: Rodina jako instituce a vztahová síť. 3.vyd. Praha, SLON 2003. 142 s.

⁷⁶ Karsai E.: Rómska rodina, jej začlenenie do spoločnosti a úloha rómskych matiek pre uchovanie materinského jazyka. In: Empirické poznatky z edukácie rómskych detí. Vplyv rodiny a rola matky vo výchove a vzdelávaní rómskych detí. E. Tučná. UKF, Spišská Nová Ves 2003, 189-190 s.

⁷⁷ Selická D.: Práca sociálneho pedagóga a terénneho sociálneho pracovníka v Rómskych osadách. In: Prierez socio-kultúrnymi vrstvami identity Rómov. R. Rosinský /ed./ Nitra, UKF 2006. 75 s.

⁷⁸ Strieženec Š.: Slovník sociálneho pracovníka. 1.vyd. Trnava, AD 1996. 75-76 s.

- objektívna,
- subjektívna.

Chudoba môže byť zavinená:

- prírodnými javmi - katastrofy a živelné pohromy,
- sociálnymi javmi - vojna, revolúcie,
- osobným osudom - smrť žiteľa, staroba,
- vlastným pričinením - lenivosť, závislosť na drogách,
- kombináciou uvedených faktorov.

Veľká väčšina majority má tendenciu obviňovať Rómov za stav chudoby, ktorá vzniká ich vlastným pričinením a ich osobnými vlastnosťami, ako sú lenivosť, nedostatok pevnej vôle, nízka pracovná morálka, nezáujem o vzdelanie a iné. So stavom chudoby úzko súvisí aj otázka bývania. Pridelenie bytu u rómskych rodín často nie je možné z dôvodu nedostatku nájomných bytov a ich tržnej ceny, ktorá sa pre nich stáva nedostupnou. Rómske rodiny často žijú v tzv. sociálnych bytoch, ktoré majú nižší štandard vybavenia. Tieto byty i okolie bytoviek sa rýchlo mení na skládky a smetiská. V byte oficiálne žije jedna rodina, no po čase sa k nim nastahujú ďalší príbuzní, ktorí nejakým spôsobom prišli o vlastné bývanie. Najtypickejším bývaním Rómov sú rómske osady, ktoré sú často segregované od mesta, alebo dediny. Obydlia, ktoré sú tu vystavané svojpomocne sú často postavené „na čierno“. Osady sú bez mestskej vody, elektriny či plynu a tým je znížená i hygiena u detí aj dospelých a ich častá chorobnosť. Rómovia často neoprávnene obsadzujú i opustené a schátrané objekty a čoskoro aj v ich okolí začnú s výstavbou svojich obydlí. Môžeme predpokladať, že tento trend bude mať aj do budúcnosti gradačný charakter z dôvodu ich ekonomickej situácie.

3.4 Pomoc sociálneho pracovníka rómskym rodinám

Sociálny pracovník, ktorý pracuje s rómskou rodinou, využíva metódy komunitnej sociálnej práce a tiež pracuje v teréne. V komunitách, ktoré sú v znevýhodnenom prostredí, je účelom komunitnej práce, aby komunita bola schopná identifikovať svoje práva a potreby, vyjasniť si svoje ciele a uskutočniť

kroky, ktoré sú potrebné k ich naplneniu pri rešpektovaní potrieb a práv iných. Cieľom takejto komunitnej práce je:⁷⁹

1. Podpora participatívnej demokracie

- Podporovať existujúce a nové skupiny v komunitách, ktoré pracujú na presadzovaní spoločného záujmu.
- Vytvárať také prepojenia medzi skupinami a jednotlivcami, ktoré presadzujú spoločné záujmy pri vzájomnom rešpektovaní rozdielností.
- Umožniť väčšiu zaangažovanosť všetkých jednotlivcov v komunite pri vytváraní a ovplyvňovaní spoločnosti, v ktorej žijú.
- Podporiť také modely partnerstva a organizačnej štruktúry, ktoré posilňujú lokálne komunity.
- Pomôcť pri reflexii a samotnom konaní, s cieľom dosiahnuť spoločný cieľ a ovplyvňovať rozhodovanie na vyššej úrovni.
- Pomôcť pri aplikovaní rôznych metód na dosiahnutie spoločných cieľov pomocou svojpomocných a nátlakových skupín, partnerstiev atď.

2. Podpora sebaurčenia

- Pomôcť jednotlivcom a komunitám pri definovaní ich vlastných cieľov.
- Podporiť jednotlivcov a skupiny pri uskutočňovaní autonómnych a spoločne riadených projektov.
- Rozvíjať vhodné organizačné štruktúry na podporu sebaurčenia.

3. Výmena a rozvoj poznania

- Rozvíjať uvedomelosť a vnímanie cez prácu zacielenú na dosiahnutie sociálnej, politickej a ekonomickej zmeny.
- Umožňovať ľuďom dosiahnuť takú úroveň schopností, ktoré by im umožnili dosahovať vlastné ciele.
- Umožňovať ľuďom uvedomiť si hodnotový rámec v ktorého kontexte fungujú.

4. Zmena mocenského usporiadania a mocenských štruktúr k posilneniu demokratického princípu na lokálnej úrovni, odstráneniu nerovnosti a podpore sociálnej spravodlivosti

- Uvedomiť si, že nerovné rozloženie moci je jednak osobnou a jednak politickou záležitosťou, takže komunitná práca má zodpovednosť za súvislosť medzi

⁷⁹ Selická D.: Práca sociálneho pedagóga a terénneho sociálneho pracovníka v Rómskych osadách. In: Prierez socio-kultúrnymi vrstvami identity Rómov. R. Rosinský /ed./ Nitra, UKF 2006. 78-79 s.

posilnením jednotlivcov, cez vzdelávacie aktivity, posilnením komunity kolektívnym učením a aktivitami zameranými na zmenu.

- Uvedomiť si rôznorodosť foriem útlaku v spoločnosti a nevyhnutnosť konfrontovať ich.
- Prevziať iniciatívu v konfrontácii postojov a vzorcov správania jednotlivca, skupiny a inštitúcií, ktoré diskriminujú a oslabujú iných ľudí, alebo skupiny.
- Presadzovať vyššie uvedené cez presadenie explicitných antidiskriminačných politík a ich zavedenie do praxe.

Dôležité sú dva určujúce princípy komunitnej práce a to:

- 1. Vzdelávanie** – charakter vzdelávania môže byť od formálnych kurzov po rôzne krúžky a voľnočasové aktivity.
- 2. Presadzovanie zmeny** – cieľom je priniesť zmenu pre jednotlivcov, skupiny a celé komunity.

Sociálny pracovník ako odborník, ktorý poskytuje sociálnu pomoc, využíva i terénnu sociálnu prácu, kde pracuje s rómskou rodinou priamo u nich doma v ich prirodzenom prostredí. Pracovnú náplň takéhoto terénneho sociálneho pracovníka nie je možné určiť vopred, pretože sa odvíja od potrieb klientov, ale podľa skúseností je možné stanoviť nejaké všeobecné pravidlá. Jeho pracovnou náplňou bude hlavne:⁸⁰

- ponúkať služby sociálne právneho poradenstva občanom trpiacim sociálnou exklúziou,
- záujemcom poskytovať služby sociálne právneho poradenstva,
- vyjednávať s klientom podmienky pre poskytovanie ďalších služieb,
- vyjednávať s klientom spôsoby riešenia jeho problémov,
- pomáhať klientovi riešiť problémy,
- sprevádzať klienta k poskytovateľom ďalších sociálnych služieb,
- spolupracovať pri riešení problémov klientov so všetkými lokálnymi autoritami, ako sú obecny úrad, škola, farár, lekár a pod.,
- vykonávať kontinuálne terénne šetrenie o potrebách klientov v rámci lokality,
- formulovať v spolupráci s lokálnymi autoritami priority lokálnej sociálnej politiky s ohľadom na záujmy klientov,

⁸⁰ Selická D.: Práca sociálneho pedagóga a terénneho sociálneho pracovníka v Rómskych osadách. In: Prierez socio-kultúrnymi vrstvami identity Rómov. R. Rosinský /ed./ Nitra, UKF 2006. 83-84 s.

- vyhľadávať spolupracovníkov medzi bývalými klientmi a vytvárať štruktúru dobrovoľných aktivistov,
- pripravovať klientov na zapojenie do ďalších rozvojových programov,
- spolupracovať so subjektmi realizujúcimi rozvojové programy v lokalite,
- spolupracovať s komunitnými a ďalšími pracovníkmi rozvojových programov v obci,
- zúčastňovať sa profesijných vzdelávacích programov.

Typické problémy klientov, ktoré si vyžadujú priamu intervenciu a s ktorými sa bude pravdepodobne najviac zaoberať, sú tieto:

- trvalý pobyt v obci – poradenstvo pri porušení zákona zo strany obce,
- vyplácanie sociálnych dávok a ďalších platieb – predovšetkým ak nie sú vyplácané zákonné dávky, dôchodky a pod.,
- konflikty klienta s okolím,
- diskriminácia, porušovanie práv klienta – poradenstvo, mediácia, sprostredkovanie odbornej právnej pomoci.

Ďalej sú to problémy klienta, ktoré si vyžadujú dlhodobú asistenciu, a to:

- bývanie – asistencia rodinám v nevyhovujúcich podmienkach,
- dlhy a neplatenie poplatkov – vyjednávať s cieľom naviesť klienta na plnenie povinností, súčasne zaistiť plnenia jeho práv, pomoc s administratívou, vyjednávanie splátkových kalendárov, právne poradenstvo,
- využívanie príjmov klienta – nácvik schopností efektívne nakladať s príjmom,
- dochádzka detí do škôl – aktívne vyhľadávať deti, vyjednávať o náprave stavu,
- voľný čas detí a mládeže – monitoring potenciálne patologických spôsobov trávenia voľného času, vyhľadávať možnosť nápravy, spolupracovať s ďalšími inštitúciami,
- domáca príprava detí do školy,
- možnosti vzdelávania, uplatnenia, zamestnanosti – sprevádzať klientov, vyhľadávať možnosti, vyjednávať podmienky,
- zdravotný stav – spolupracovať s lekárom a vyjednávať možnosti nápravy,
- úžera - monitoring, vyjednávať s klientom o spôsobe riešenia.

Metódy, ktoré využíva sociálny pracovník v terénnej sociálnej práci sú nasledovné:⁸¹

- 1. Rozhovor** – sociálneho pracovníka s klientom patrí medzi základný nástroj pri práci v teréne. Cieľom rozhovoru je získať čo najviac informácií od klienta, podporovať ho a motivovať k určitému rozhodnutiu, alebo činu.
- 2. Práca so spismi** - pre sociálneho pracovníka je dôležité oboznámiť sa s dokumentáciou klientovho prípadu, vyplňuje, alebo pomáha klientovi vyplniť potrebné formuláre, alebo žiadosti, vysvetľuje obsah doručených úradných listov a overuje, či klient rozumie tomu, čo podpisuje.
- 3. Vyjednávanie** – podľa schopností klienta sa sociálny pracovník zúčastňuje jednaní svojho klienta s úradmi, prípadne toto jednanie vedie sám, alebo klientovi radí, ako takéto jednanie viesť.
- 4. Sprevádzanie** – ak klient potrebuje, sociálny pracovník ho sprevádza na úrad, do školy, do nového zamestnania a pod. Pre dosiahnutie toho, aby klient došiel tam kam má, je sprevádzanie účinný a zároveň ne – manipulatívny spôsob.
- 5. Kooordinačná činnosť** – sociálny pracovník zapája svojho klienta do verejných a dobrovoľníckych činností, ako sú napr. rôzne brigády a pod.
- 6. Konzultácie s odborníkmi** – vzniknuté problémy z oblasti sociálnej práce, práva, zdravotnej oblasti, rodinnej a pedagogickej oblasti sociálny pracovník konzultuje s odborníkmi.
- 7. Kontakt s podpornými inštitúciami** – svojim klientom pomáha pri kontaktovaní sa s komunitným centrom, záujmovými centrami a rôznymi miestnymi nevládnymi subjektmi.

⁸¹ Selická D.: Práca sociálneho pedagóga a terénneho sociálneho pracovníka v Rómskych osadách. In: Prierez socio-kultúrnymi vrstvami identity Rómov. R. Rosinský /ed./ Nitra, UKF 2006. 85 s.

4. EMPIRICKÁ ČASŤ

V teoretickej časti bakalárskej práce sme poukázali na analýzu rodiny, na postavenie sociálneho pracovníka, jeho pracovné metódy sociálnej práce a posledná kapitola bola zameraná na dysfunkčné a rómske rodiny. Práve tieto rodiny bývajú najčastejšími klientmi sociálnych pracovníkov. Snahou sociálneho pracovníka je pomôcť a poradiť dysfunkčným rodinám.

4.1 Cieľ prieskumu

Cieľom nášho prieskumu bolo zistiť, aké metódy a formy práce používa sociálny pracovník pri práci s dysfunkčnou konkrétne - rómskou rodinou na Úrade práce, sociálnych vecí a rodiny v Nitre.

4.2 Charakteristika vzorky prieskumu

Výberovou vzorkou pri našom prieskume boli sociálne pracovníčky Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny na oddelení pomoci dávok v hmotnej núdzi. Konkrétne sa jednalo o päť sociálnych pracovníčok uvedeného oddelenia. Prieskum sme realizovali v mesiaci január – február 2010.

4.3 Metódy prieskumu

Pri získavaní informácií sme použili metódu rozhovoru s použitím záznamového hárku so sociálnymi pracovníčkami tohto oddelenia.

Rozhovor je najčastejšie používaný spôsob komunikácie medzi sociálnym pracovníkom a klientom, alebo skupinou klientov.⁸² Je to technika terénneho zberu informácií, pri ktorej sa prostredníctvom cielene kladených otázok respondentovi získavajú potrebné informácie v rozhovore vedenom zoči-voči.⁸³ Gavora hovorí, že rozhovor sa vyznačuje priamym kontaktom obidvoch aktérov, teda ide o komunikáciu tvárou v tvár a je to zároveň sociálny vzťah dvoch ľudí v konkrétnom

⁸² Strieženec Š.: Slovník sociálneho pracovníka. 1.vyd. Trnava, AD 1996. 188 s.

⁸³ Strieženec Š. – Bednárík R.: Písomné študijné-kvalifikačné prejavy v odbore Sociálna práca. 1.vyd. Bratislava, Pedagogická fakulta UK 2000. 52 s.

čase a prostredí.⁸⁴ I my sme si zvolili práve túto formu na dosiahnutie cieľa našej práce.

V prípravnej etape sme si na naše rozhovory pripravili vopred stanovené otázky. Otázky sme zostavili so zreteľom na cieľ nášho prieskumu.

4.4 Priebeh prieskumu

Všetky rozhovory prebiehali v priestoroch Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny v kanceláriách sociálnych pracovníčok oddelenia pomoci dávok v hmotnej núdzi. Odpovede sme si zapisovali do pripravených formulárov.

Participantka č. 1

Pohlavie : žena

Vek : 31

Vzdelanie : VŠ

Aký je postup Vašej práce, keď o pomoc žiada rómska rodina, príp. jeden jej člen?

Pri novom klientovi je veľmi dôležité viesť konštruktívny rozhovor, aby som získala čo najviac informácií o klientovi a jeho finančnom i rodinnom zázemí a od toho sa odvíja ďalší postup práce.

S akým najčastejším problémom sa stretávate pri práci s rómskou rodinou?

V prvom rade je to nezamestnanosť a samozrejme s tým súvisí nedostatok finančných prostriedkov.

Máte niečo osvedčené čo, Vám pri práci s rómskou rodinou pomáha?

Predovšetkým je to empatia. Tá je pri tejto práci veľmi dôležitá.

Aká je príprava Vás ako sociálneho pracovníka pri práci s rómskou rodinou?

Sú to rôzne školenia a semináre, na ktorých sa zúčastňujem.

⁸⁴ Gavora P.: Sprievodca metodológiou kvalitatívneho výskumu. 1.vyd. Bratislava, Regent 2006. 83 s.

Pracujete aj v teréne?

Áno, súčasťou našej práce je aj terénna sociálna práca. Rodiny navštevujeme aj u nich doma, kde skúmame rodinné pomery a tiež, či dávka, ktorá im bola priznaná, je opodstatnená.

Akú metódu sociálnej práce najčastejšie využívate pri práci s rómskou rodinou?

Je to predovšetkým rozhovor a poradenstvo .

S akými odborníkmi najviac spolupracujete?

Je to polícia, Mestský a Obecný úrad, ale i súdy.

Ktoré vlastnosti osobnosti najčastejšie využívate pri Vašej práci?

Empatia, trpezlivosť a zodpovednosť.

Sú rómske rodiny zapojené do nejakých projektov, alebo podporných programov na zlepšenie svojej situácie, alebo v čom Vy vidíte zlepšenie pre nich?

Jednotliví členovia rodiny sa môžu zapájať do rôznych aktivačných prác, ktoré im ponúka Mestský, alebo Obecný úrad. Môžu tiež navštevovať rekvalifikačné kurzy. Zlepšiť svoju situáciu môžu predovšetkým vzdelávaním sa.

Participantka č. 2

Pohlavie : žena

Vek : 30

Vzdelanie: VŠ

Aký je postup Vašej práce, keď o pomoc žiada rómska rodina, príp. jeden jej člen?

Ak chceme vyriešiť finančnú situáciu v ktorej sa momentálne klient nachádza, je potrebné mu klásť otázky, na ktoré odpovedá. Vstupným rozhovorom zisťujeme, či klient spĺňa, alebo nespĺňa podmienky na poberanie dávky v hmotnej núdzi.

S akým najčastejším problémom sa stretávate pri práci s rómskou rodinou?

Je to predovšetkým vysoká miera nezamestnanosti Rómov, záškoláctvo detí a s tým súvisí i nízka vzdelanostná úroveň.

Máte niečo osvedčené, čo Vám pri práci s rómskou rodinou pomáha?

Každý sociálny pracovník by mal mať vlastnosť ako je empatia, no zároveň u svojich klientov musí mať i rešpekt, aby ho ako svojho poradcu akceptovali. Tiež na klientov dobre pôsobí, keď vidia, že sa o nich niekto zaujíma a chce im čo najlepšie poradiť a pomôcť.

Aká je príprava Vás ako sociálneho pracovníka pri práci s rómskou rodinou?

Máme rôzne porady a školenia, kde si vzájomne vymieňame skúsenosti. Množstvo informácií dnes môžeme nájsť i na internete.

Pracujete aj v teréne?

Každá pracovníčka nášho oddelenia je zároveň aj terénnou sociálnou pracovníčkou. Návšteva v rodinách, ktoré mám na starosti, je potrebná na overenie, či táto dávka splňa účel na ktorý je priznaná.

Akú metódu sociálnej práce najčastejšie využívate pri práci s rómskou rodinou?

Je to predovšetkým poradenstvo, no i supervízia, keď vykonávame kontrolu svojich klientov v ich rodinnom prostredí.

S akými odborníkmi najviac spolupracujete?

Sú to orgány polície, súdov, Mestské úrady, Obecné úrady a Sociálna poisťovňa.

Ktoré vlastnosti osobnosti najčastejšie využívate pri Vašej práci?

Rozhodnosť, samostatnosť, zodpovednosť a ochota pomáhať.

Sú rómske rodiny zapojené do nejakých projektov, alebo podporných programov na zlepšenie svojej situácie, alebo v čom Vy vidíte zlepšenie pre nich?

Riešenie svojej sociálnej situácie by si mali uskutočňovať predovšetkým vlastným pričinením, a to hlavne vzdelávaním sa a tým dávať príklad i mladšej generácii, aby sa nemusela veľmi často riešiť problematika záškoláctva ich detí.

Participantka č. 3

Pohlavie : žena

Vek : 45

Vzdelanie : SŠ

Aký je postup Vašej práce, keď o pomoc žiada rómska rodina, príp. jeden jej člen?

Aby sme mohli vyriešiť vzniknutú sociálnu situáciu klienta, je potrebné dávať mu otázky, ktoré nás privedú k zisteniu, či klient môže poberať dávky v hmotnej núdzi. Môžeme povedať, že je to akási analýza klienta.

S akým najčastejším problémom sa stretávate pri práci s rómskou rodinou?

Najčastejší problém pri rómskom klientovi je, že má iba základné vzdelanie a tým má menšie možnosti uchytenia sa na trhu práce. Nezamestnanosť má za následok nízky príjem, čím trpí celá rodina a často s tým súvisí i otázka bývania.

Máte niečo osvedčené, čo Vám pri práci s rómskou rodinou pomáha?

Pri našej práci nerozlišujeme, či sa jedná o klienta Róma, alebo neróma, je tu dôležitá empatia, spolicítenie a ochota týmto ľuďom v núdzi pomáhať.

Aká je príprava Vás ako sociálneho pracovníka pri práci s rómskou rodinou?

Zvyšujem si kvalifikáciu a naďalej sa odborne vzdelávam formou rôznych školení.

Pracujete aj v teréne?

Áno, práca v teréne je potrebná. Overujeme si priamo u klientov doma, či dávky nezneužívajú na iný účel, ako sú poskytované.

Akú metódu sociálnej práce najčastejšie využívate pri práci s rómskou rodinou?

Na prvom mieste je to poradenstvo, ale tiež sprostredkovanie sociálnej pomoci.

S akými odborníkmi najviac spolupracujete?

Sociálna poisťovňa najmä odbor zamestnanosti, Mestské a Obecné úrady, polícia a bytové družstvá.

Ktoré vlastnosti osobnosti najčastejšie využívate pri Vašej práci?

Empatia, trpezlivosť, samostatnosť, ochota pomáhať a spolupracovať.

Sú rómske rodiny zapojené do nejakých projektov, alebo podporných programov na zlepšenie svojej situácie, alebo v čom Vy vidíte zlepšenie pre nich?

Sú zapájaní do rôznych národných projektov, svoju finančnú situáciu si vylepšujú aktivačnou činnosťou a zlepšenie ich situácie vidím hlavne vo vzdelávaní sa, pretože to je u nich najväčší problém – nízka vzdelanostná úroveň.

Participantka č. 4

Pohlavie : žena

Vek : 41

Vzdelanie : VŠ

Aký je postup Vašej práce, keď o pomoc žiada rómska rodina, príp. jeden jej člen?

Vždy začíname rozhovorom. Musím zistiť, či môže byť klient poberateľom dávok v hmotnej núdzi, závisí to od jeho momentálnej finančnej situácie a samozrejme zisťujem aj financie, aké majú ostatní členovia rodiny, ktorí s ním žijú v spoločnej domácnosti.

S akým najčastejším problémom sa stretávate pri práci s rómskou rodinou?

Na prvom mieste je nezamestnanosť, ďalej záškoláctvo detí a tiež bývanie Rómov.

Máte niečo osvedčené, čo Vám pri práci s rómskou rodinou pomáha?

Veľmi si cenia ochotu im pomáhať, ale dôležité je udržať si i autoritu a určitý rešpekt.

Aká je príprava Vás ako sociálneho pracovníka pri práci s rómskou rodinou?

Pomáhajú mi školenia, ale i čítanie odborných časopisov a v súčasnosti je výbornou pomôckou pri riešení rôznych problémov aj internet.

Pracujete aj v teréne?

Súčasťou našej práce je aj terénna sociálna práca, takže áno.

Akú metódu sociálnej práce najčastejšie využívate pri práci s rómskou rodinou?

Pracujeme na báze poradenstva. Pri prvotnej návšteve klienta kladením otázok zistíme, v akej finančnej situácii sa nachádza, a našou najdôležitejšou úlohou je poradiť mu a vzniknutú situáciu vyriešiť.

S akými odborníkmi najviac spolupracujete?

Táto otázka veľmi úzko súvisí s predchádzajúcou, lebo klient musí doniesť potvrdenia od iných inštitúcií, s ktorými spolupracujeme, aby sme zistili, či má nárok na poberanie dávok v hmotnej núdzi. Patria sem polícia, súdy, Mestské a Obecné úrady, Sociálna poisťovňa a Bytové družstvá.

Ktoré vlastnosti osobnosti najčastejšie využívate pri Vašej práci?

Zodpovednosť, trpezlivosť, empatia a samostatnosť.

Sú rómske rodiny zapojené do nejakých projektov, alebo podporných programov na zlepšenie svojej situácie, alebo v čom Vy vidíte zlepšenie pre nich?

Mestské, alebo Obecné úrady ich často zapájajú do aktivačnej činnosti, ktorá v obci, alebo meste prebieha. Zlepšenie ich sociálnej aj finančnej situácie vidím v tom, že budú aspoň svoje deti podporovať v tom, aby pravidelne chodili do školy a netolerovali im záškoláctvo, ktoré je u nich veľmi časté. Tým, že budú mať lepšie vzdelanie, môžu si vo väčšej miere vyberať z pracovných príležitostí na trhu práce.

Participantka č. 5

Pohlavie : žena

Vek : 50

Vzdelanie : SŠ

Aký je postup Vašej práce, keď o pomoc žiada rómska rodina, príp. jeden jej člen?

V úvode nášho stretnutia prebieha rozhovor za účelom zistenia potrieb klienta. Kladením otázok získavame informácie o klientovi a jeho rodine, ktorá s ním žije v spoločnej domácnosti. Po preskúmaní finančnej situácie v rodine určíme podľa kritérií, či klient má nárok na dávky v hmotnej núdzi.

S akým najčastejším problémom sa stretávate pri práci s rómskou rodinou?

Medzi najčastejšie problémy patrí nezamestnanosť, tá je spôsobená predovšetkým nevzdelanosťou. Ďalším problémom je záškoláctvo u detí, čo v dospelom veku spôsobuje nezamestnanosť, lebo nemajú žiadnu kvalifikáciu a s tým je spojená otázka nedostatku finančných prostriedkov, na čo nadväzuje aj ďalší častý problém spojený s bývaním Rómov.

Máte niečo osvedčené, čo Vám pri práci s rómskou rodinou pomáha?

Mne osobne pomáha autorita, rešpekt, ale samozrejme aj empatia.

Aká je príprava Vás ako sociálneho pracovníka pri práci s rómskou rodinou?

Ako v každej inej práci aj u nás je potrebné neustále vzdelávanie sa, zvyšovanie si kvalifikácie a tiež nám pomáhajú rôzne školenia, kde sa vždy niečo nové naučíme.

Pracujete aj v teréne?

Terénna sociálna práca patrí do našej pracovnej náplne. Dá sa povedať, že tu robíme aj prácu supervízora, kde priamo v domácnostiach si overujeme, či dávky, ktoré boli klientovi poskytnuté, sa využívajú na ten účel za akým boli poskytnuté.

Akú metódu sociálnej práce najčastejšie využívate pri práci s rómskou rodinou?

Mojou úlohou je sprostredkovanie sociálnej pomoci klientom prostredníctvom poradenstva. Ak spĺňa podmienky, tak konkrétnou pomocou je dávka v hmotnej núdzi, ktorú dostáva.

S akými odborníkmi najviac spolupracujete?

Pri našej práci je spolupráca s inými odborníkmi a sociálnymi pracovníkmi potrebná a dôležitá. Sú to pracovníci v Sociálnej poisťovni, na Mestských a Obecných úradoch, pracovníci polície a súdov.

Ktoré vlastnosti osobnosti najčastejšie využívate pri Vašej práci?

Empatia, zodpovednosť, rozhodnosť, trpezlivosť, samostatnosť a ochotu pomáhať.

Sú rómske rodiny zapojené do nejakých projektov, alebo podporných programov na zlepšenie svojej situácie, alebo v čom Vy vidíte zlepšenie pre nich?

Na zlepšenie svojej finančnej situácie využívajú možnosti zapojenia sa do aktivačných prác v rámci mesta, alebo obce. Vylepšenie ich finančnej situácie vidím najmä v tom, že sa budú viac vzdelávať, budú sa zapájať do rôznych rekvalifikačných kurzov, ktoré im ponúka Úrad práce a budú aj svoje deti viesť k tomu, aby navštevovali školu a nestali sa záškolákmi.

4.5 Interpretácia výsledkov prieskumu a odporúčania pre prax

Ako vyplýva z rozhovorov všetkých piatich pracovníčok, pri prvotnej návšteve klienta vedú s klientom rozhovor a kladú otázky, aby zistili, aká je finančná situácia v rodine, či klient spĺňa, alebo nespĺňa podmienky na dávky v hmotnej núdzi. Najčastejším problémom, s ktorým sa stretávajú je dlhodobá nezamestnanosť Rómov, čo je spôsobené ich nízkou vzdelanostnou úrovňou, a to je príčinou nedostatku finančných prostriedkov. Tieto pracovníčky sú zároveň aj terénnymi sociálnymi pracovníčkami, kde si priamo v rómskych rodinách overujú, či dávky v hmotnej núdzi, ktoré rodiny poberajú, spĺňajú účel, na ktorý boli vydané, či sa tieto dávky nezneužívajú a či sú opodstatnené. Vykonávajú tak zároveň aj činnosť supervízora. Pri návštevách v rodine sa stretávajú aj s ďalšími problémami Rómov, ako je záškoláctvo ich detí a tiež ich bývanie, ktoré je často pre deti aj ich samotných nevyhovujúce. Po rozhovore, pri ktorom analyzujú vzniknutý problém, je poradenstvo metóda, ktorú pri svojej práci využívajú najčastejšie. Pri návšteve klienta je veľmi dôležité, aby sa klient otvoril, dôveroval sociálnemu pracovníkovi, ale zároveň ho aj rešpektoval. Aj sám sociálny pracovník musí na svojich klientov pôsobiť ako odborník na svojom mieste. Z tohto dôvodu sa sociálne pracovníčky neustále vzdelávajú, zvyšujú si svoju kvalifikáciu, zúčastňujú sa rôznych školení a seminárov, no zároveň využívajú aj vlastnosti svojej osobnosti, kde na prvom mieste je empatia a ochota pomáhať a ďalej sú to vlastnosti ako zodpovednosť, trpezlivosť, samostatnosť, rozhodnosť a spolupráca. Pri sociálnej pomoci, ktorú

sprostredkovávajú, je potrebná aj spolupráca s inými odborníkmi a sem patria sociálni pracovníci Mestských a Obecných úradov, Sociálnej poisťovne, pracovníci polície, súdov a bytových družstiev. Zo svojej praxe uvádzajú, že rómske rodiny si svoju finančnú situáciu vylepšujú hlavne aktivačnými prácami, no toto je krátkodobé riešenie.

Na základe našich zistení navrhujeme nasledovné odporúčania pre prax:

1. Pri rómskych rodinách je najdôležitejšie vzdelávanie, lebo s tým je spojená otázka zamestnanosti v dospelosti. Je potrebné, aby rodičia dbali o pravidelnú dochádzku svojich detí do školy a netolerovali im záškoláctvo. Formou terénnej sociálnej práce robiť priamo v rodinách osvetu v oblasti :
 - vzdelávania detí, aby nielen v škole, ale aj v rámci mimoškolských aktivít rozvíjali svoje schopnosti a zručnosti návštevou rôznych detských klubov,
 - s dospelými realizovať sociálne poradenstvo priamo u nich doma /pomoc pri otázkach, ako vychovávať dieťa, ako viesť domácnosť a rôzne iné poradenské služby/.
2. Podporovať dospelú rómsku populáciu pri ich vzdelávaní – návšteva rekvalifikačných kurzov.
3. Poskytovať sociálnym pracovníkom formou školení, kurzov a seminárov rozširovanie a prehĺbovanie vedomostí a zručností vo svojom obore. V súčasnosti sa uvedené skutočnosti realizujú ale, aj do budúcnosti je veľmi dôležité nepoľaviť v tejto oblasti.
4. Dôležitá je aj spolupráca sociálnych pracovníkov z rôznych oblastí, pre uľahčenie práce by bolo potrebné do budúcnosti prepojenie informačných systémov, aby sa zjednodušil administratívny systém, a tak došlo k odbúraniu rôznych byrokratických bariér.
5. Odporúčame zvýšiť počet sociálnych pracovníkov na Úrade práce, sociálnych vecí a rodiny, ku ktorým chodia rómske rodiny riešiť svoje vzniknuté problémy, lebo na jedného sociálneho pracovníka pripadá veľa klientov, ktorým nie je možné venovať toľko času, ako by bolo potrebné.

Dúfame, že naše odporúčania aspoň minimálne prispedia k lepšej budúcnosti sociálnych podmienok rómskych rodín.

ZÁVER

Na záver by sme chceli zhodnotiť našu bakalársku prácu s názvom Sociálna práca s dysfunkčnou rodinou. Naša práca sa skladá z teoreticko – empirickej časti. Na teoretickú časť nadväzuje prieskumná časť, ktorej cieľom bolo zistiť, aké pracovné metódy a formy práce využívajú sociálni pracovníci na Úrade práce, sociálnych vecí a rodiny v Nitre pri práci s rómskou rodinou.

Prieskum v našej bakalárskej práci vypovedá o tom, ako sociálni pracovníci Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny na oddelení pomoci dávok v hmotnej núdzi vnímajú potreby svojich klientov z radov rómskych rodín a formou poradenstva napomáhajú týmto rodinám zaistiť aspoň základné životné potreby. Je nevyhnutné, aby sociálny pracovník a klient mali spoločný cieľ, aby sa klient čo najskôr uplatnil na existujúcom trhu práce a tým zabezpečil lepšie životné podmienky pre seba a svoju rodinu.

Našou prácou sme sa snažili poukázať na existujúci problém nezamestnanosti Rómov v našej spoločnosti a pomoc sociálnych pracovníkov v tejto oblasti. Chceli sme poukázať na potrebu aktívneho využívania terénnej sociálnej práce a uplatňovania sociálneho poradenstva priamo v rodine, pretože táto forma sociálnej práce sa zdá byť pre Rómskych spoluobčanov ako najúčinnjšia.

V závere môžeme skonštatovať, že cieľ práce sa nám podarilo naplniť, no zároveň je potrebné podotknúť, že problematike sociálnej práce s dysfunkčnou rómskou rodinou je potrebné venovať viac pozornosti aj v budúcnosti a intenzívnejšie sa zaoberať jej riešením.

Prieskum, ktorý bol realizovaný na Úrade práce, sociálnych vecí a rodiny na oddelení pomoci dávok v hmotnej núdzi a odporúčania pre prax, ktoré z tejto práci vznikli by mohli byť pomôckou na zlepšenie kvality života v rómskych rodinách.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY:

BAKOŠOVÁ, Z.: *Sociálna pedagogika*. 1. vyd. Bratislava: UK, 1994. 78 s. ISBN 80-223-0817-X.

BAKOŠOVÁ, Z. – LUBELCOVÁ, G. – POTOČÁROVÁ, M.: *Sociálna pedagogika*. 1. vyd. Bratislava: SPN – Mladé letá, s.r.o., 2005, 168 s. ISBN 80-10-00485-5.

GAVORA, P.: *Spríevodca metodológiou kvalitatívneho výskumu*. 1.vyd. Bratislava: Regent 2006. 230 s. ISBN 80-88904-46-3.

GILLERNOVÁ, I.- BURIÁNEK, J.: *Základy psychologie, sociologie*. 3 vyd. Olomouc: FORTUNA 2001. 91 s. ISBN 80-7168-749-9.

GOGOVÁ, A. – KROČKOVÁ, Š. – KURICOVÁ, V.: *Sociológia výchovy*. 1.vyd. Nitra: Vysoká škola pedagogická Nitra 1995. 125 s. ISBN 80-8050-005-3.

LEVICKÁ, J.: *Metódy sociálnej práce*. 1.vyd. Trnava: Trnavská univerzita 2003. 121 s. ISBN 80-89074-38-3.

LEVICKÁ, J.: *Teoretické aspekty sociálnej práce*. 1.vyd. Trnava: Trnavská univerzita 2002. 283 s. ISBN 80-89074-39-1.

MATOUŠEK, O.: *Metody a řízení sociální práce*. 1.vyd. Praha, Portál 2003. 384 s. ISBN 80-7178-548-2

MATOUŠEK, O.: *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3.vyd. Praha: SLON 2003. 164 s. ISBN 80-86429-19-9.

MATOUŠEK, O. a kol.: *Základy sociální práce*. 1.vyd. Praha: Portál 2001. 312 s. ISBN 80-7178-473-7.

MATOUŠEK, O. – KODYMOVÁ, P. – KOLÁČKOVÁ, J.(eds.): *Sociální práce v praxi*. 1. vyd. Praha: Portál 2005. 352 s. ISBN 80-7361-002-X.

POLÁKOVÁ, E. & kolektív riešiteľov.: *Postavenie a rola Rómskej ženy v spoločnosti II. Štúdie*. 1.vyd. Trnava: Fakulta masmediálnej komunikácie UCM 2005. 204 s. ISBN 80-89220-06-1.

ROSINSKÝ, R.(editor): *Prierez socio-kultúrnymi vrstvami identity Rómov*. Nitra: UKF 2006. 146 s. ISBN 80-8050-981-6.

STRIEŽENEC, Š.: *Slovník sociálneho pracovníka*. 1.vyd. Trnava: AD 1996. 255 s. ISBN 80-967589-0-X.

STRIEŽENEC, Š.: *Úvod do sociálnej práce*. 1. vyd. Trnava : AD 1999. 215 s. ISBN 80-967589-6-9

STRIEŽENEC, Š.– BEDNÁRIK, R.: *Písomné študijno-kvalifikačné prejavy v odbore Sociálna práca*. 1.vyd. Bratislava: PF UK 2000. 113 s. ISBN 80-88868-61-0.

TOKÁROVÁ, A. a kolektív: *Sociálna práca*. 1.vyd. Prešov: FF Prešovskej univerzity 2002. 573 s. ISBN 80-8068-086-8.

TUČNÁ, E.: *Empirické poznatky z edukácie rómskych detí. Vplyv rodiny a rola matky vo výchove a vzdelávaní rómskych detí*. UKF, Spišská Nová Ves 2003, 241 s. ISBN 80-8050-667-1.

ÚLEHLA, I.: *Umění pomáhat*. 2.vyd. Praha: SLON 1999. 128 s. ISBN 80-85850-69-9.

VAŠEK, Š. a kolektív: *Špeciálna pedagogika*. 1.vyd. Bratislava: SPN 1994. 245 s. ISBN 80-08-01217-X.

http://www.radost.sk/zakony/plneverzie/pdf/195_98.pdf 24.1.2010

<http://www.vyvlastnenie.sk/predpisy/zakon-o-rodine/> 3.1.2010